

Karoliina Lokka

Elokuvaryhmä nuorisokodissa

Sosiaalista tiedon käsittelyä kehittävä toiminta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

21.09.2016

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Karoliina Lokka Elokuvaryhmä nuorisokodissa: Sosiaalista tiedon käsittelyä kehittävä toiminta 56 sivua + 4 liitettä 21.09.2016
Tutkinto	Sosionomi AMK
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Katja Ihamäki Lehtori Kirsi Lautala
<p>Nuorilla puutteet sosiaalisen tiedon käsittelyssä tulevat esiin aggressiivisena käyttäytymisenä, vaikeuksina koulusuoriutumisessa, vertaissuhteissa sekä aikuisiän ihmissuhteissa. Sosiaalista tiedon käsittelyä on mahdollisuus kehittää parantamalla yksilön havainnointi ja arviointikykyä tarkemmaksi ja todenmukaisemmaksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Nuorten itsenäistymisen kannalta on tärkeää kehittää hänen taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Tämän monimuotoisen opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää nuorisokodissa asuvien nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Tarkoituksena oli tehdä oikeaan osuvia tulkintoja elokuvien henkilöhahmojen viestinnästä, tunteista sekä pohtia eri toimintatapojen päämääriä ja seurauksia. Toisena tavoitteena oli havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista sekä niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Tarkoituksena oli kiinnittää huomiota henkilöhahmojen myönteiseen käytökseen, kielteisen sijasta.</p> <p>Elokuvaryhmä kokoontui nuorikodissa kolme kertaa ja jokaisella toimintakerralla katsottiin eri elokuva, jossa esiin tullut ristiriitakohtaus käsiteltiin sosiaalisen informaation prosessoinnin eli SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Keskustelua tuki MAHTI-tunnekortit sekä erilaiset vastausvaihtoehdot. Nuoret tekivät havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä yhdistämällä niitä SIP-mallin vaiheisiin. He tekivät myös tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja keksivät esimerkkejä taitojen oikeista toteuttamistavoista. Jokaisen toimintakerran jälkeen nuorilta kerättiin suullista palautetta ja viimeisellä kerralla heiltä pyydettiin kirjallinen palaute ryhmään osallistumisesta.</p> <p>Elokuvaryhmästä saatujen tulosten mukaan nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä oli mahdollista kehittää havainnoimalla ja arvioimalla elokuvien henkilöhahmojen käyttäytymistä SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Nuorten sosiaalisen tiedon käsittely elokuvaryhmässä oli kehittyneempää kuin ryhmän ulkopuolella. Ryhmässä he saivat rauhassa pohtia henkilöhahmojen käyttäytymisen taustalla olevia tekijöitä.</p> <p>Elokuvaryhmässä nuoret saivat käsityksen siitä, mihin vuorovaikutuksessa tulisi kiinnittää huomiota. Ryhmä toi esille vaihtoehdoisen keinon käsitellä sosiaalista tietoa, jotta vuorovaikutustilanteissa nuori kiinnittää huomiota toisen todellisiin sanoihin ja tekoihin, eikä automaattisesti odota pahinta. Elokuvaryhmää voidaan kehittää harjoittelemalla SIP-mallin mukaista havainnointia myös aidoissa vuorovaikutustilanteissa.</p>	
Avainsanat	nuoret, sosiaalisen informaation prosessoinnin (SIP) malli, sosiaaliset taidot

Author Title	Karoliina Lokka Movie Group in a Youth Home: Activity to Improve Social Information Processing
Number of Pages Date	56 pages + 4 appendices Autumn 2016
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Katja Ihamäki, Senior Lecturer Kirsi Lautala, Senior Lecturer
<p>Difficulties in social cognitive skills can appear as aggressive behavior, problems among peer groups, in relationships during adulthood or problems in school achievements. Improving one's perception and abilities to judge interaction situations can advance social cognitive skills. This thesis was conducted in a youth home through watching three movies with subsequent discussions with the goal to progress the participants' processing of social information. This was done through interpreting the movie characters' communication, feelings and reflecting their goals of action and their consequences. Another goal was to observe the characters social skills and make examples of how to execute them the right way. The purpose was to pay attention and learn from the characters positive behavior instead of focusing on the negative.</p> <p>To understand the characters behavior better, the movie group examined a conflict scene with the social information processing-model (SIP model). To support the conversation MAHTI-emotion cards and predefined answer options were used. In the movie group the adolescents made observations from the characters' behavior and connected them to SIP-model stages.</p> <p>The adolescents made precise observations on the characters' social skills and came up with examples. Their skills in social processing was found to be better in the movie group than in real interaction situations. In the movie group it was possible to reflect better on people's behavior. After each session the adolescents gave oral feedback and in the last session also written feedback was given.</p> <p>The results showed that it is possible to improve the adolescent's skills in social information processing through this method. The participants seemed to make progress in discussing and understanding the movie characters' behavior which could be transferred into real life situations. They found alternative ways of processing social information and focusing on other people's words in interactions and actions. In the future the movie group could practice the SIP-model in real interaction scenes to improve even further.</p>	
Keywords	adolescents, social information processing (SIP) model, social skills

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Nuoruus elämänvaiheena	3
2.1	Nuoruusiän keskeiset kehitystehtävät	3
2.2	Nuorten kognitiivinen kehitys	5
3	Nuorisokoti sijaishuollon muotona	6
4	Nuorten ongelmakäyttäytyminen vuorovaikutustilanteissa	8
4.1	Aggressiivinen käyttäytyminen	8
4.2	Väkivallan määrittäminen	9
5	Sosiaalinen kompetenssi	10
5.1	Sosiaaliset taidot	10
5.2	Sosiokognitiiviset taidot	12
6	Sosiaalisen informaation prosessointi	13
6.1	Sisäiset representaatiot havaintokyvyn ohjaajina	13
6.2	SIP-mallin vaiheet	14
7	Kehittämistehtävä	18
8	Elokuvaryhmä	20
8.1	Elokuva	20
8.2	MAHTI-tunnekortit	21
8.3	Elokuvaryhmän toteuttaminen	22
8.4	Green street hooligans	22
8.4.1	Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus	23
8.4.2	Arviointi	27
8.5	Conviction	29
8.5.1	Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus	29
8.5.2	Arviointi	35
8.6	I love you man	36
8.6.1	Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus	36
8.6.2	Arviointi	41

9	Palaute	42
9.1	Nuoren antama loppupalaute	42
9.2	Työntekijöiden palaute	43
10	Lopuksi	44
10.1	Arviointi	46
10.2	Kehittämisehdotuksia	50
	Lähteet	52

Liitteet

Liite 1. Elokuvaryhmässä tarkastellut elokuvat

Liite 2. Suostumus elokuvaryhmään osallistumisesta

Liite 3. Elokuvaryhmässä käytetyt MAHTI-tunnekortit

Liite 4. Loppupalaute elokuvaryhmään osallistumisesta

1 Johdanto

Nuorisokodissa ollaan havaittu nuorten käyttäytyvän aggressiivisesti ongelmanratkaisutilanteissa. Vuorovaikutustilanteissa nuoret tulkitsevat toisen tahattomat viestit vihamieliseksi tai kritiikkinä heitä vastaan. Kaltoinkohtelukokemukset heikentävät sosiaalisen tiedon käsittelyä, joka näkyy vaikeuksina koulusuoriutumisen, vertaissuhteissa sekä myös aikuisiän ihmissuhteissa (Kaltiala-Heino 2013: 91). Terveyden ja hyvinvointilaitoksen tekemän Kansallinen syntymäkohortti 1987 pitkittäistutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret pärjäsivät heikommin monella eri hyvinvoinnin osa-alueella, verrattuna vastaavanikäisiin. Suuret erot kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten ja ei-sijoitettujen välillä näkyi peruskoulun päättötodistuksen saaneissa, toimeentulotuen hakemisessa sekä rikostuomioiden määrässä. (Paananen – Ristikari – Merikukka – Rämö – Gissler 2012: 7, 22–23).

Nuorten itsenäistymisen tukemisen kannalta on tärkeää että nuoret oppivat vaihtoehtoisia keinoja käsitellä sosiaalista informaatiota, jotta heidän ei tarvitse vuorovaikutustilanteissa turvautua aggressiiviseen virhetulkintaan. Tässä monimuotoisessa opinnäytetyössä suunnitellaan ja toteutetaan elokuvaryhmä, jonka tavoitteena on kehittää nuorisokodissa asuvien nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Tarkoituksena on tehdä oikeaan osuvia tulkintoja elokuvien henkilöhahmojen viestinnästä, tunteista sekä pohtia eri toimintatapojen päämääriä ja seurauksia. Opinnäytetyön toisena tavoitteena on havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Tarkoituksena on, että nuoret kiinnittävät vuorovaikutuksessa enemmän huomiota toisen myönteiseen käytökseen, kielteisen sijasta. Nuorisokodin nuorilla on takanaan traumaattisia kokemuksia, esimerkiksi kiusatuksi, hylätyksi tai petetyksi tulemisesta. Nämä kokemukset ovat vaikuttaneet siihen, miten nuori suhtautuu uusiin ihmisiin ja kykenee luottamaan heihin.

Nuorisokodissa asuu kuusi 16–18 - vuotiasta nuorta ja tarkoituksena on että jokainen heistä osallistuu ryhmän toimintaan. Opinnäytetyössä en mainitse nuorisokodin nimeä tai sijaintia. Koen, että tiedot eivät ole elokuvaryhmän tulosten kannalta oleellisia. Nuorten identiteetin suojaamiseksi en myöskään mainitse nuorten nimiä tai heidän sukupuolta.

Opinnäytetyössä käsitellään nuoruutta elämänvaiheena, nuorisokotia sijaishuollon muotona sekä nuorten aggressiivista käyttäytymistä. Työn teoreettisen viitekehyksen muodostavat sosiaalinen kompetenssi ja sosiaalisen informaation prosessoinnin malli. Käytetyistä menetelmistä kerrotaan elokuvasta ja MAHTI-tunnekorteista. Opinnäytetyö sisältää kolmen toimintakerran tavoitteet, toiminnan kuvaukset sekä niiden arvioinnit. Viimeisessä luvussa arvioin elokuvaryhmän kokonaisuutta ja esitän ehdotuksia ryhmän kehittämiseksi. Opinnäytetyön liitteinä ovat: lista ryhmässä katsotuista elokuvista, nuorten suostumuslomake ryhmään osallistumisesta, kuva ryhmässä käytetyistä MAHTI-tunnekorteista sekä palautelomake toimintaan osallistumisesta.

2 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruusiän määritelmä riippuu siitä, mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan. Nuoruus erotetaan esimerkiksi lastensuojelulaissa (2007/417, 6§) 18–20 ikävuosien välille ja alle 18-vuotiaat määritellään lapsiksi. Juridisen näkökulmien lisäksi nuoruutta voidaan määritellä institutionaalisen sijainnin perusteella, jolloin nuoret kuuluvat kouluinstituutioon ja myöhemmin aikuisena työelämän instituutioon. Biologisen kehitysvaiheen mukaan nuoruusvaihe tarkoittaa samaa kuin murrosikä, jonka aikana saavutetaan biologinen sukukypsyys. Nuoruutta pidetään myös tietojen, taitojen ja valmiuksien oppimisen aikakautena, jonka aikana valmistaudutaan yhteiskunnallisiin tehtäviin. Nuoruusvaihe on tiiviiden ystävyysuhteiden aikaa ja tyypillisesti vaiheeseen kuuluu rajojen kokeilua ja rikkomista. (Nivala – Saastamoinen 2007: 11.) Nuorisokodin asukkaat ovat ikäjakaumaltaan 16–18-vuotiaita, heihin viitattaessa puhun nuorista, koska he harjoittelevat nuorisokodissa itsenäistymistä ja vastuunkantoa omista asioistaan.

2.1 Nuoruusiän keskeiset kehitystehtävät

Kehitystehtävillä tarkoitetaan haasteita, joiden kohtaaminen ja niistä selviytyminen mahdollistavat yksilön siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen (Dunderfelt 2011: 85). Murrosikään kuuluva identiteettikriisivaihe alkaa tasaantua nuoruuden keskivaiheeseen tultaessa. Ikävaiheeseen kuuluu minäkuvan muodostaminen, samaistumista, ihastumista, rajojen etsimistä sekä syvällisten ihmissuhteiden muodostamista. Kehityksen myötä nuori alkaa ymmärtää asioita laajemmin ja kykenee ottamaan paremmin muut huomioon. Nuoruusiän keskivaiheessa nuori pystyy näkemään asioita myös muiden näkökannalta. (Kempainen 2000: 147.) Aalbergin ja Siimeksen (1999: 61) mukaan nuoruusiän kehityksen etenemiseen kuuluu irtautuminen lapsuuden vanhemmista, oman kehon haltuun otto ja ikätovereiden apuun turvautuminen. Nurmen ja kollegoiden (2014: 149) mukaan kehitystehtäviin kuuluu taas oman sukupuoli-identiteetin omaksuminen, koulutuksen hankkiminen, työelämään valmistuminen, ideologian omaksuminen sekä mahdollisesti perheen perustaminen. Nuoruusiän kehitystehtäviin kuuluu myös kypsän suhteen muodostaminen molempiin sukupuoliin, arvomaailman ja moraalin kehittäminen sekä pyrkiminen sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. (Dunderfelt 2011: 85.) Edellä mainitut näkökulmat kuvaavat aikuisuuteen kasvamisen erilaisten virstanpylväiden kautta, mutta todellisuudessa kasvu aikuiseksi ei ole välttämättä yhtä suoraviivaista.

Aapolan (2005) mukaan nuoruus ikäkautena on viime vuosikymmeninä levinnyt molemmista päistään. Nuoruutta pidetään opiskelujen, tilapäistöiden ja vakiintumattomien ihmissuhteiden aikana ja nuoruuden pitkittyminen on enemmänkin standardi, kuin valinta. Nuoret jotka siirtyvät nopeasti kohti aikuisuutta, esimerkiksi hankkimalla lapsia, näyttävätkin kielteisessä valossa. Koulutuspolut ovat pitkittyneet ja vakituisen työpaikan sekä riittävän toimeentulon hankkiminen ovat vaikeasti saavutettavissa. Nuoruuden määrittelyä haasta myös se, että aikuisuuden rajapinta on myös hämärtynyt. Aikuisuus ei ole enää vakiintumisen elämänvaihe, vaan muuttuneissa yhteiskunnallisissa oloissa myös keski-ikäisenä voi joutua irtisanotuksi tai kouluttautua uudelleen. Opiskelua ei liitetä enää kronologiseen ikään, vaan opiskelun voi aloittaa minkä ikäisenä tahansa. Elämänvaiheiden väliset rajat ovat siis hämärtyneet ja on vaikea arvioida mitkä ilmiöt kuuluvat nuoruuteen ja mitkä aikuisuuteen. (Aapola: 2005: 257–259.)

Siirtymäaikaan lapsuudesta aikuisuuteen vaikuttavat fyysiset - ja sosiaaliset tekijät sekä nuoren omat valinnat. Nuori voi koulutusvalinnoillaan ja harrastuksillaan vaikuttaa omaan elämänsuuntaan. (Nurmi ym. 2014: 142.) Ikäkauteen kuuluva kypsymättömyys voi vaikuttaa näiden valintojen tekemiseen. Nuorten kehitys kohti aikuisen psyykkisiä rakenteita on vielä kesken ja tämä näkyy lyhytjännitteisyytenä, hetkessä elämisnä ja nopeasti asiasta toiseen siirtymisessä. (Aalberg – Siimes 1999: 65.) Kypsymättömyys näkyy myös mustavalkoisena ajatteluna, toiset nähdään hyvinä tai pahoina ja mielipiteet täydellisinä tai hölmöinä (Kaltiala-Heino 2013: 58). Kypsymättömyydestä huolimatta nuorilta odotetaan pitkäjänteisyyttä ja jatkuvaa näyttöä esimerkiksi opintojen etenemisen kannalta (Aalberg – Siimes 1999: 65). Nuorilta odotetaan myös vastuunkantoa ja kehitynyttä moraalialia, koska esimerkiksi 15-vuotta täyttänyt rikoksenteijä joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2010/633: 2§).

Suurimmalla osalla nuorten kehitystä voidaan kuvata myönteisenä kehänä - nuori asettaa tulevaisuuden tavoitteita ja löytää keinoja niiden saavuttamiseksi. Kehitys tukee nuoren itsetuntoa ja haasteiden edessä hän kykenee keksimään uusia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Kaikilla kehitys ei kulje samalla tavalla, jolloin kehityksestä muodostuu kielteinen kehä. Nuoren oppimisvaikeudet sekä heikot valmiuden koulun aloittamisessa, kuten myös monet muut tekijät, voivat aiheuttaa epäonnistumisia koulussa, jotka vaikuttavat kielteisesti nuoren itsetuntoon ja minäkäsitykseen. Nuori ei tällöin keskity ympäristön haasteiden selättämiseen, vaan ratkaisee ne defensiivisin keinoin, kuten esimerkiksi

käyttäytymällä häiritsevästi luokassa, saadakseen ihailua vertaisilta. Tällainen käyttäytyminen heikentää koulumenestystä ja kielteinen palaute heikentää itsetuntoa vielä entisestään. Defensiivisen strategian käyttö ja heikko koulumenestys voivat olla esteenä jatko-opinnoille ja tekevät työelämään sopeutumisen vaikeaksi. Myös huonot kokemukset sosiaalisista suhteista voivat aiheuttaa sosiaalisten tilanteiden välttelyä, yksinäisyyttä ja masennusta. Pahimmassa tapauksessa kielteiset kehät aiheuttavat syrjäytymistä yhteiskunnasta. (Nurmi 1995: 269–270.)

2.2 Nuorten kognitiivinen kehitys

Merkittävin kehitys aivoissa tapahtuu lapsuudesta nuoruuteen siirtymisessä ja se jatkuu kolmannelle vuosikymmenelle saakka. Aikuiseksi kehittyminen tapahtuu eri osa-alueissa eri aikaan. Fyysinen sukukypsyys kehittyy nopeammin kuin kognitiivinen eli älyllinen kehitys. Nuoren harkintakykyä ja itsehillintää säätelevät aivoalueet kehittyvät hitaammin kuin tunnepitoista reagointia säätelevät aivoalueet. Tämä näkyy esimerkiksi riskinotossa ja aggressiivisen käyttäytymisen hallinnassa. Nuoren kykyyn tehdä päätöksiä ja kantaa vastuuta liittyy kognitiivisen kehityksen lisäksi hitaasti kehittyvään emotionaalinen kehitys. Kehityksen tukemiseen nuori tarvitse aikuisen ohjausta ja tukea. Vanhempien lisäksi nuori tarvitsee kehityksen tukemiseksi auktoriteetteja sekä etenkin vertaistensa tukea. (Kaltiala-Heino 2013: 53–54, 59.)

Suunnittelutaidot sekä erilaiset ajattelu - ja toimintastrategiat, eli keinot haasteellisissa tilanteessa toimimisessa, vaikuttavat nuoren kykyihin ohjata omaa elämäänsä (Nurmi ym. 2006: 156). Nuorten psyykkiset toiminnat kehittyvät monilla aloilla, joista yksi keskeisin on abstrakti ajattelu. Nuori kykenee ajattelemaan itsenäisesti ja hahmottamaan itsensä ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Lisäksi hän havaitsee asioiden välisiä syy- ja seuraussuhteita sekä etsimään ratkaisuja erilaisiin ristiriitoihin. (Aalberg – Siimes 1999: 69.) Ajattelun kehittyminen luo pohjaa nuoren moraalille ja periaatteille. Yksilö oppii ymmärtämään asioita myös muiden näkökulmasta, joka vaikuttaa nuoren moraalien kehityksen kautta hänen käyttäytymiseensä. Moraalin kehittyminen vaikuttaa nuoren toimintaan ristiriitatilanteissa ja nuori oppii huomioimaan sekä auttamaan muita. (Nurmi ym. 2014: 147.)

3 Nuorisokoti sijaishuollon muotona

Vuonna 2014 kodin ulkopuolella sijoitettujen lasten ja nuorten määrä oli 17 958, joista 6 907 oli sijoitettuna laitoshuoltoon (Kuoppala – Säkkién 2015). Vuosien 2014–2015 aikana kaikista sijoitetuista lapsista oli puolet 13–17-vuoden ikäisiä (Heino – Hyry – Ikkäheimo – Kuronen – Rajala 2016: 52). Oppinäytetyön toimintaympäristönä on nuorisokoti, jossa asuu kuusi 16–18-vuotiasta nuorta. Sijaishuollossa julkinen valta vastaa lapsen tai nuoren huolenpidosta ja päättää hänen asumispaikastaan (Heino 2013: 105). Sijaishuoltoa järjestetään perhehoitona, laitoshoitona tai muulla lapsen tarpeisiin vastaavalla tavalla (Lastensuojelulaki 2007/417: 49§). Nuori voi olla myös sijoitettuna avohuollon tukitoimena tai jälkihuollon perusteella, jolloin huoltajilla säilyvät kaikki oikeudet. Tällöin huoltajat voivat halutessaan esimerkiksi keskeyttää sijoituksen. (Taskinen 2010: 124.)

Lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsi otetaan huostaan myös jos hän itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon. Huostaanotto ja sijaishuolto järjestetään, mikäli se on lapsen edun mukaista ja jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai ne eivät riitä lapsen edun mukaiseen huolenpitoon. (Lastensuojelulaki 2007/417, 40§.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän selvityksen mukaan vuosina 2014–2015 nuoren sijoittamisen taustalla vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä olivat muun muassa vanhemman mielenterveysongelmat, uupumus ja jaksamattomuus, lapsen tarpeisiin nähden sopimaton kasvatustyyli, perheen tai uusperheen sisäiset ristiriidat sekä vanhemman toiminnan ohjaamisen vaikeus, jolla tarkoitetaan vanhemman kykyä ohjata omaa tai lapsensa toimintaa. Nuoruuteen liittyviä tekijöitä sijoituksen taustalla olivat esimerkiksi ristiriidat vanhempien kanssa, identiteetin rakentumiseen liittyvät tekijät, psyykinen oireilu ja mielenterveysongelmat sekä vaikeudet koulunkäynnissä ja opiskelussa. (Heino ym. 2016: 68–73.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa kiinnitetään huomiota lapsen tarpeisiin, huostaanoton perusteisiin, sisäsuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. (Lastensuojelulaki 2007/417: 50§.) Sijaishuoltoon liittyy erilaisia laatutekijöitä, kuten esimerkiksi asumisen jatkuvuus ja pysyvyys. Lapsi tai nuori tarvitsee asumisyhteisön, joka tarjoaa huolenpitoa, kuntoutumista, hoitoa sekä joka mahdollistaa oppimi-

sen, eheytyksen ja aikuisuuteen kasvamisen. (Heino 2013: 105). Nuoren toistuvat sijoitukset eri laitoksiin luovat turvattomuutta ja vahingoittavat hänen kehitystään. Sijoituspaikan valinta vaatii huolellista valmistelua, jotta nuoren elämään voidaan luoda pysyvyyttä ja pystytään ennaltaehkäistä sijoituskierteitä. Sijoituksen alkuvaiheessa tulisi karottaa nuoren elämään liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä sekä pohtia miten sijaishuoltopaikan toimintatavat tukevat nuoren kehitystä. (Taskinen 2010: 124–125.)

Lapsen sijoittaminen perheeseen ei ole tavoiteltava ratkaisu, jos hän tarvitsee erityistä tukea, esimerkiksi vaikeahoitoisuuden vuoksi. Tällöin lapsen kannalta laitoshoido voi olla parempi vaihtoehto. Laitoshoido on paras ratkaisu silloin kun sijoitus on väliaikainen ja se sisältää tiivistä yhteistyötä vanhempien sekä lapsen ja vanhempiensa välillä. Laitokseen sijoittaminen on usein tarkoituksenmukainen vaihtoehto esimerkiksi murrosikäisille nuorille. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos n.d.a.) Sijaispaikat voivat olla enemmän kodinomaisia tai laitosmaisia, ne voivat esimerkiksi tarjota koulua, omaa opetusta tai jotain muuta erityistä toimintaa. Lastensuojelulaitoksilla on usein omia erityisalueita ja kiinnostuksen kohteita, ne voivat erikoistua esimerkiksi ikäryhmittäin, etnisiin ryhmiin, hyväksikäytettyihin, pahoinpideltyihin tai psyykkisesti oireileviin nuoriin. (Heino 2013: 106.)

Nuorisokotien tavoitteisiin kuuluu mahdollisimman normaalin arjen luominen. Arki muodostuu päivärytmistä, joka luo turvallisuuden tunnetta ja tuo nuoren elämään ennustettavuutta. Säännöllinen päivärytmi koostuu jokapäiväisistä rutiineista, kuten esimerkiksi yhteisistä ruokailuhetkistä, koulusta, harrastuksista ja nukkumaanmenoajoista. Arki voi olla jo itsestään kuntouttavaa huostaan otetuille nuorille, mutta se vaatii paljon työntekijöiden resursseja. Kuntouttavaa toimintaa on myös muu toiminnallinen tekeminen, kuten esimerkiksi erilaiset retket, joista nuoret saavat uusia kokemuksia ja elämyksiä. Myönteisiä kokemuksia pyritään luomaan myös nuorisokotien tiloissa, esimerkiksi järjestämällä koti-iltoja. Niillä pyritään lisäämään nuorten yhteenkuuluvuutta ja luomaan yhteishenkeä. Arkeen liittyviä asioita käsitellään yhdessä nuorten kanssa erilaisissa laitoksen sisäisissä palaverissa, käytäntö vaihtelee usein nuorisokotien mukaan. Palaverissa laaditaan ja arvioidaan kasvatus- tai hoitosuunnitelmaa, johon osallistuvat myös nuoren vanhemmat. Usein nuorisokodeissa jokaisella nuorella on omahoitaja, joka vastaa nuoren asioista. Omahoitaja tukee nuoren kotiutumista, rakentaa nuoren arkea laitoksessa, luo kokonaiskuvaa nuoren aikaisemmasta elämästä ja kasvuympäristöstä, on yhteydenpidossa viranomaisverkoston kanssa sekä osallistuu nuoren asioita käsiteltäviin palaveriin. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos n.d.b.)

4 Nuorten ongelmakäyttäytyminen vuorovaikutustilanteissa

4.1 Aggressiivinen käyttäytyminen

Aggressiivisella käyttäytymisellä ei tarkoiteta pelkästään väkivaltaa tai huutamista. Vihamieliseksi käyttäytymiseksi lasketaan myös esimerkiksi sarkasmi, uhkailu, piittaamattomuus, vähättely, lupauksen rikkominen sekä tunteiden kieltäminen (Röning 2013: 157–158). Nuorisokodissa aggressiivinen käyttäytyminen ilmenee usein nuorten huutamisena, piittaamattomuutena, uhkailuna ja tunteiden kieltämisenä. Fyysistä väkivaltaa esiintyy nuorisodissa hyvin harvoin.

Aggressio on käyttäytymistapa, joka opitaan jäljittelyn, havainnoinnin, suoran kokemuksen tai harjoittelun kautta (Goldstein – Glick – Gibbs 2009: 13). Kasvamisen aggressiivisia toimintamalleja suosivassa perheessä tai ystäväpiirissä altistaa nuoren käyttäytymään samojen toimintamallien mukaisesti. Lähipiiri saattaa sosiaalisten ongelmaratkaisutaitojen sijaan turvautua huutamiseen, kiroiluun tai tavaroiden paiskomiseen, joita nuori voi mallintaa omassa käyttäytymisessään. (Röning 2013: 151.)

Sosiokognitiivisten taitojen puutetta pidetään yhtenä taustatekijänä aggressiiviselle käyttäytymiselle (Salmivalli 2005: 89). Yksi selitys tälle on se, että ristiriitatilanteissa aggressioon turvautuminen voi tuntua hetkellisesti helpommalta ja nopeammalta ongelmaratkaisumallilta kuin sosiaalinen käytös (Keltikangas-Järvinen 2010: 24, 65). Toiseksi aggressiiviseen reaktioon liittyy usein myös kyvyttömyys hallita omia impulsseja. Sosiaalisen tiedon käsittely on silloin haastavaa, koska henkilö ei kykene havaitsemaan ympäristön tilannevihjeitä, eikä säätelemään omia kielteisiä tunteitaan. (Laine 2005: 120). Aggressiivisuuteen taipuvaiset nuoret tulkitsevat toisen neutraalin käyttäytymisen helposti heihin itseensä kohdistuvana aggressiivisuutena. Tällöin nuori voi vähätellä omaa aggressiivista käytöstään ja selittää itselleen aggressiivisen käytöksen olevan tilanteessa sopivaa. Vähättelyn ja väärinluokittelun lisäksi aggressiivisuuteen taipuvainen nuori voi selittää käytöstään olettamalla pahinta, jolloin aggressiota pidetään itsepuolustuksena. (Goldstein ym. 2009: 16.)

4.2 Väkivallan määrittäminen

Väkivallalla viitataan aggressiivisen vuorovaikutuksen eri muotoihin ja se voi olla fyysistä tai henkistä (Kaltiala-Heino 2013: 72–73). Väkivaltaa voidaan pitää myös vuorovaikutuksen, kuten esimerkiksi väärinymmärryksen, seurauksena (Purjo 2010: 24). Väkivalta-käyttäytymiselle altistavat tekijät ovat samoja sekä tytöillä että pojilla. Näitä ovat vanhemmuuteen liittyvät seikat, esimerkiksi epäjohdonmukainen ja julma kuri. Myös epäsuotuisa kasvuympäristö, nuoren impulssikontrollin puute tai päihdeongelma lisäävät väkivaltakäyttäytymisen riskiä. (Kaltiala-Heino 2013: 65.)

Reaktiivinen väkivalta on reagointia todelliseen uhkaan tai uhkaavaksi koettuun tilanteeseen. Nuori reagoi loukkaukseen tai koettuun uhkaan hyvin voimakkaasti, jotta sietämättömän tunnetila purkaantuisi. Häneltä puuttuvat keinot haastavan tilanteen ratkaisuun, eikä hänellä ole välttämättä riittävästi malttia tarkastella tilannetta tarkemmin. Nuori reagoi nopeasti ensireaktionsa pohjalta, jolloin hän ei kykene pohtimaan, onko tilanne oikeasti yhtä paha kuin ensireaktio antaa ymmärtää. (Kaltiala-Heino 2013: 73,74). Reaktiiviseen väkivaltaan turvautuvalla nuorella on saattanut olla ongelmia varhaisessa vuorovaikutuksessa, turvattomuuden tunnetta tai hän on joutunut itse väkivallan uhriksi. Tällainen nuori on taipuvainen aggressiiviseen virhetulkintaan eli tekemään aggressiivisia tulkin-toja vuorovaikutustilanteesta, vaikka toinen osapuolen käyttäytyminen olisikin ollut ystävällinen tai neutraali. (Salmivalli 2005: 62, 63.)

5 Sosiaalinen kompetenssi

Sosiaalista vuorovaikutusta ja siinä esiintyviä haasteita voidaan kuvata sosiaalisen kompetenssin käsitteellä, joka määrittellään kyvyksi saavuttaa omia päämääriään ja tavoitteitaan niin, että myönteiset vuorovaikutussuhteet muihin säilyvät. Sosiaalinen kompetenssi ei sisällä tarkkaa viitekehitystä, mutta siitä voidaan erottaa eri painotuksia. (Salmivalli 2005: 71.) Esimerkiksi Poikkeus (1995: 127) määrittelee sosiaalisen kompetenssin osa-alueiksi sosiaaliset taidot, sosiokognitiiviset taidot, negatiiviseen käyttäytymiseen puuttumisen ja positiiviset toverisuhteet. Sosiaalinen kompetenssi on aina sidoksissa yhteisön normeihin, arvoihin ja asenteisiin, joiden mukaan muokkautuu ajatus siitä mikä on sosiaalisesti pätevää käyttäytymistä. Näin ollen sosiaalinen kompetenssi tulisi suhteuttaa ympäröivään kulttuuriin ja alakulttuuriin sekä lapsista puhuttaessa myös ikäkauteen. (Laine 2005: 115.)

Sosiaalinen kompetenssi mahdollistaa positiivisten sosiaalisten ja emotionaalisten vuorovaikutussuhteiden ylläpitämisen sekä sosiaalisen osallisuuden kokemisen ja hyväksytyksi tulemisen. Näiden taitojen muodostumista pidetään keskeisenä lapsuuden, nuoruuden ja koko elämän pituisena kehitystehtävänä. Sosiaalinen kompetenssi edistää yksilön kykyä tiedostaa omaa toimintaansa, asettaa tavoitteita, realisoida toimintavaihtoehtoja sekä kykyä löytää suojamekanismeja vaikeisiin tilanteisiin. Sosiaalisesti kompetentti nuori pystyy käsittelemään elämässä eteen tulevia vaikeuksia ja paineita. (Kuorelahti ym. 2012: 283–285.) Sosiaalisen kompetenssin näkökulmasta oleellista ei ole tietynlainen käyttäytyminen, vaan pikemmin se, miten yksilö osaa säädellä omaa käytöstään tilanteeseen sopivalla tavalla (Salmivalli 2005: 85).

5.1 Sosiaaliset taidot

Ihmisen sosiaalisiin taitoihin liitetään kyky solmia nopeasti kontakti erilaisiin ihmisiin sekä kyky muiden kanssa keskusteluun ja luontevaan seurusteluun. Sosiaalisiin taitoihin kuuluvat myös hienotunteisuus ja sosiaalisen herkkyyden sekä empatia eli kyky asettua toisen ihmisen asemaan ja sympatia eli säälin ja myötätunnon tunteminen toista ihmistä kohtaan. Sosiaalisesti taitava henkilö osaa valita tilanteeseen parhaiten sopivan toimintamallin. Hän osaa neuvotella, sovittaa sekä tarvittaessa vetäytyä tai tarttua ongelmaan

tiukasti. Terve itseluottamus, tasapainoinen tunne-elämä sekä kyky kontrolloida ja arvioida omaa toimintaa, ovat kaikki ominaisuuksia, joita tarvitaan sosiaalisissa kanssakäymisissä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17, 22, 23.)

Sosiaaliset taidot ovat aina kulttuurisidonnaisia, koska sosiaalisesti pätevä käytös on lähtöisin yhteisön normeista. Sosiaaliin taitoihin liittyykin aina moraalinen ja eettinen puoli. Ei siis riitä, että ihmisen toiminta on tehokasta ja sosiaalisesti taitavaa, vaan sen täytyy olla myös eettisesti ja moraalisesti hyväksyttyä. Aggressiivinen ongelmanratkaisu voi tuntua hetkellisesti helpolta ongelmanratkaisumallilta, koska sen haitat tulevat esiin vasta viiveellä. Ihmisen sosiaalisissa taidoissa tulee esiin hänen kykynsä arvostaa ja kunnioittaa muita, noudattaa sääntöjä sekä ottaa muiden oikeudet huomioon. Kasvatuksella on suuri vastuu tässä, koska sosiaalisesti toivottu käytös ei valikoidu itsestään, vaan se vaatii opettelua. (Keltikangas-Järvinen 2010: 23–24.) Sosiaalisia taitoja opitaan lapsesta saakka kotona ja vertaisryhmissä. Vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde luo mallia miten olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, jonka lapsi sisäistää omaa käytökseensä. (Salmivalli 2005: 181.) Puutteelliset sosiaaliset taidot voivat johtua yksinkertaisesti siitä, että henkilö ei ole saanut opetusta taidoista. Psykologiset ongelmat, kuten esimerkiksi masennus ja sosiaalinen ahdistus sekä ympäristön stressitekijät voivat estää tai heikentää yksilön kykyä sosiaalisten taitojen oppimisessa. (Kauppila 2005: 129.) Sosiaalisia taitoja tulisi opettaa lapsuudesta saakka, mutta niitä voidaan opetella myös myöhemmällä iällä. Taitojen oppiminen sisältää muun muassa niistä keskustelua, taitojen oikeiden ja väärin toteuttamistapojen pohtimista sekä taitojen konkreettista harjoittelua. (Salmivalli 2005: 181, 183.) Aggressiivista käyttäytymistä voidaan vähentää lisäämällä sosiaalista herkkyyttä ja kehittämällä yksilön tulkintaa toisista. Tätä kautta henkilö oppii näkemään toiset myönteisessä mielessä, eikä näe toisia pelkästään ristiriitojen ja pettymyksien aiheuttajina. (Keltikangas-Järvinen 2010: 174.)

Ihminen tarvitsee sosiaalisia taitoja sosiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden tyydyttämiseen. Sosiaalisten taitojen avulla henkilö ymmärtää paremmin muita sekä saa muut ymmärtämään paremmin hänen asioitaan ja mielipiteitään. (Lappalainen ym. 2/2004: 3, 9.) Sosiaalisissa taidoissa on kyse ongelmanratkaisutaidoista, sosiaalisten tilanteiden selvittämisestä ja ratkaisuiden vaihtoehtojen löytämisestä. Näitä taitoja tarkastellaan tavallisesti kognitiivisten taitojen avulla. (Keltikangas-Järvinen 2010: 23.)

5.2 Sosiokognitiiviset taidot

Yksi sosiaalisen kompetenssin tutkimussuunta on keskittynyt kognitiivisiin prosesseihin, jolloin puhutaan sosiokognitiivisista taidoista. (Salmivalli 2005: 73.) Niiden avulla tehdään oikeaan osuvia havaintoja toisten ajatuksista, tunteista ja aikomuksista. Tulkinnan kautta henkilö osaa toimia tilanteessa siihen sopivalla tavalla ja osaa arvioida toimintansa sosiaalisia seurauksia. (Salmivalli 2005: 85, 87; Laine 2005: 114–115; Lappalainen ym. 2008: 120.) Sosiokognitiiviset taidot edellyttävät empatiaa eli kykyä asettua toisen ihmisen asemaan sekä oman alakulttuurin vallitsevien normien ja sääntöjen ymmärtämistä. Tärkeää on myös osata suhteuttaa omaa käyttäytymistä niihin ja nähdä itsensä subjektina ja objektina ristiriitatilanteissa. Sosiokognitiivisissa taidoissa tarvitaan emotionaalista herkkyyttä lukea ja ymmärtää toisten sisäisiä tunteita ulkoisen käyttäytymisen perusteella. Ihmisen tulee kyetä virittäytymään toisen emotionaaliseen tilaan ja vastata tämän pohjalta tilanteeseen sopivalla tavalla. (Laine 2005: 115.)

Sosiaalisten taitojen tapaan sosiokognitiiviset taidot saavat mallia vanhempien käyttäytymisestä. Vanhemmat antavat mallia miten muiden kanssa käyttäytyään vuorovaikutustilanteessa ja miten ristiriitoja ratkotaan. He ohjaavat lapsen käyttäytymistä, vahvistamalla hyvää käytöstä ja puuttamalla huonoon käytökseen. Tätä kautta lapsi oppii toimintansa myönteisiä ja kielteisiä seurauksia. (Salmivalli 2005: 181.) Sosiokognitiivisia taitoja voidaan kehittää parantamalla yksilön havainto- ja arviointikykyä tarkemmiksi ja todennukaisemmiksi, jotta henkilö on tietoinen mitä ympärillä tapahtuu ja kykenee lukemaan paremmin toisten mielialoja (Keltikangas-Järvinen 2010: 173).

6 Sosiaalisen informaation prosessointi

Kognitiivinen ongelmanrankaisumalli selittää aggressiivista käytöstä virheellisenä sosiaalisena päättelynä tai puutteellisina ongelmanratkaisutaitoina. Sosiaalisen tilanteen purkaminen osiin mahdollistaa tilanteen analysoinnin, oikean toimintamallin valitsemisen ja oman toiminnan arvioinnin. (Keltikangas-Järvinen 2010: 165.) Tätä prosessia kuvataan sosiaalisen informaation prosessoinnin eli SIP-mallin avulla. Mallin on alun perin kehittänyt Crick ja Dodge vuonna 1994. Jokaiseen SIP-mallin vaiheeseen vaikuttavat henkilön sisäiset representaatiot, kuten opitut säännöt, muistot, sosiaaliset skeemat ja skriptit. (Salmivalli 2005: 87–88.)

Kaltoinkohtelukokemukset heikentävät sosiaalisen informaation prosessointia, joka näkyy vaikeuksina koulusuoriutumisessa, vertaissuhteissa sekä myös aikuisiän ihmissuhteissa. Kaltoinkohtelun seurauksena negatiiviset psyykkiset reagoitavat voivat yleistyä. Vaikeudet sosiaalisen informaation prosessoinnissa liittyvät käytöshäiriöihin ja väkivaltaikäyttäytymiseen lapsuudessa ja nuoruudessa. (Kaltiala-Heino 2013: 91.) Poikkeuksen (1996: 101) mukaan haasteet millä tahansa SIP-mallin askeleella vaikuttavat yksilön suoriutumiseen sosiaalisissa tilanteissa. Esimerkiksi vaikeudet oman toiminnan seurausten arvioinnissa voi tehdä sujuvan osallistumisen ryhmäkeskusteluun vaikeaksi (Poikkeus 1996: 101).

Sosiaalisen informaation prosessoinnin eli SIP-mallin mukaan aggressiivinen käyttäytyminen voi johtua sosiaalikognitiivisten taitojen puutteesta tai niiden vääristymisestä (Salmivalli 2002: 128). Jatkuvasti toistuvat haasteet ongelmanratkaisussa voivat johtaa itsetuottamusongelmiin, pettymyksiin ja pelkoihin sekä lopulta myös aggressiivisiin puolustusreaktioihin (Keltikangas-Järvinen 1985: 180). Lapset, nuoret sekä myös aikuiset voivat tunnekuohun vallassa toimia hyvinkin impulsiivisesti, jolloin toiminnan seurauksia pohditaan vasta tunnereaktion jälkeen (Nurmi 2013: 23).

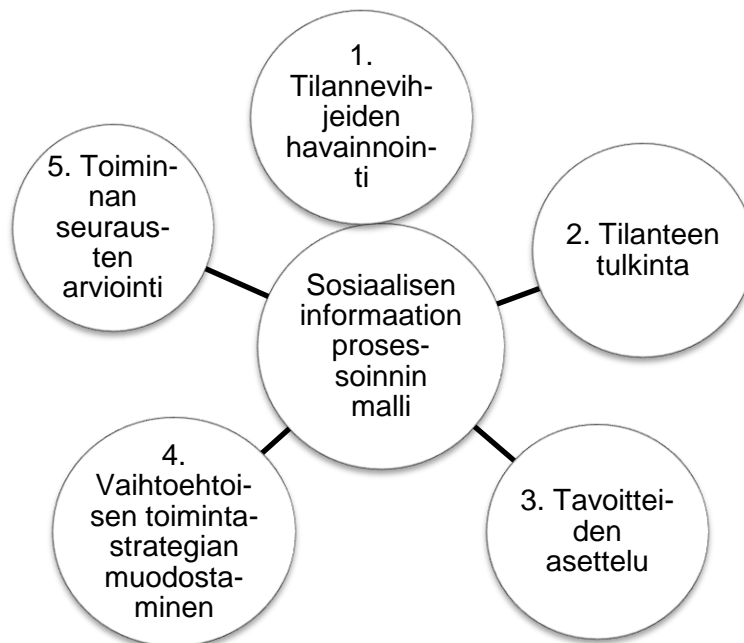
6.1 Sisäiset representaatiot havaintokyvyn ohjaajina

Kognitiivisessa psykologiassa ihmisen toiminnan ymmärtämiseksi on oleellista käsittää hänen tiedollisia prosessejaan ja tapaansa käsitellä tietoa. Keskeistä ihmisen toiminnassa ovat hänen sisäiset prosessinsa, jotka käsittelevät representaatioiden eli skeemojen sisältämää tietoa. Sisäiset representaatiot vaikuttavat siihen, mitä asioita ympäristöstä havaitaan, miten ne tulkitaan sekä miten lopulta toimitaan. Ihmisen toimintaa eivät siis ohjaa pelkästään ulkoinen ympäristö ja sen tuoma tieto. Ihminen muodostaa toiminnallaan ympäristöstään sisäisen muistiedustuksen eli representaation, joka ohjaa toimintaa. (Hatakka 1996: 12, 45.) Sosiaaliset skeemat ovat tietorakenteita, jotka vaikuttavat sosiaalisen tiedon käsittelyyn. Sosiaalisilla skeemoilla tarkoitetaan aiemmin opittuja käsitteitä käyttäytymisistä tietyissä tilanteissa. Ne ovat lisäksi myös odotuksia ihmisistä, ryhmistä, tapahtumista sekä sosiaalisista rooleista. Nämä aiemmin opitut käsitykset ja odotukset ohjaavat havaintokykyä ja muistia sekä tulkintaa ja toimintaa. (Laine 2005: 78–79.)

Skeeman toistuminen yksilön mielessä tai käyttäytymisessä vahvistaa sitä. Skeema toistuu kognitiivisen vääristymän ja haitallisten käyttäytymismallien kautta. Kognitiivisen vääristymän kautta yksilö kiinnittää vuorovaikutustilanteessa huomiota etenkin skeemaa vahvistavaan informaatioon ja minimoi, taikka hylkää kokonaan, sitä vastaan olevan tiedon. Tästä voi seurata, että skeemaan liittyvät tunteet voivat rajautua pois ja yksilö ei tule tietoiseksi skeemasta, jolloin myös sen muuttaminen hankaloituu. Ihminen voi tällöin tiedostamattaan hakeutua skeemaa vahvistaviin ihmissuhteisiin ja välttää sitä korjaavia ihmissuhteita. Skeeman laukaisee aina jokin uhka, joka voi olla esimerkiksi turhautuminen jossain emotionaalisessa perustarpeessa. Ihminen luo selviytymiskeinoja eli reaktioita tätä uhkaa varten. Lapsuuden aikana syntyneet skeemat ja niiden selviytymiskeinot voivat olla haitallisia, jos ne pysyvät samoina olosuhteiden muutoksesta ja vaihtoehtoisten käyttäytymismallien määrän kasvusta huolimatta. (Young – Klosko – Weishaar 2012: 66–67, 71.)

6.2 SIP-mallin vaiheet

Sosiaalisen informaation prosessoinnin mallista erotellaan usein ainakin viisi eri vaihetta, jotka käsitellään seuraavaksi. Mallin havainnollistamiseksi olen tehnyt miellekartan SIP-mallin vaiheista, jotka Salmivalli (2005) on nostanut esiin Crickin ja Dodgen vuonna 1994 julkaisemasta alkuperäisestä mallista.

Kuvio 1. Sosiaalisen informaation prosessoinnin malli (Salmivalli 2005: 90–95).

Tilannevihjeiden havainnointi. Sosiaalisen tiedon käsittely alkaa ympäristön tilannevihjeiden havainnoinnilla (Salmivalli 2005: 87). Sosiaalisessa ongelmanratkaisutilanteessa henkilö voi näiden vihjeiden pohjalta valita tilanteeseen parhaiten sopivan toimintatavan, jolla ylläpitää myönteisiä suhteita muihin (Laine 2005: 114–115). Tilannevihjeitä ovat esimerkiksi muiden verbaalisesta eli sanallisesta ja nonverbaalisesta eli sanattomasta viestinnästä tehdyt havainnot. Verbaali viestintä muodostuu puhutuista sanoista ja nonverbaaliin viestintä koostuu esimerkiksi katse-, ilme-, ja elekielestä, kehonkielestä ja oman reviirin säätelystä. Nonverbaali kommunikaatio on usein tiedostamatonta ja se voi olla äänetöntä tai sisältää ääniä. Toisinaan nonverbaali viestintä voi olla myös tarkoituksellista. Ihmisen puheen olleessa ristiriidassa elekielen kanssa, luotetaan enemmän sanattoman viestinnän tuomaan informaatioon. (Laine 2005: 83–87.) Aggressiivisesti käyttäytyvien nuorten tilannevihjeiden havainnointi ympäristöstä on niukkaa, jolloin he turvautu-

vat vihjeiden sijasta omiin aikaisempiin kokemuksiin ja muistoihin vuorovaikutustilanteista. Sosiaalisen kontekstin ymmärtämiseksi henkilön tulisi pohtia toisen intentioita eli aikomuksia sekä ymmärtää myös oman roolinsa tilanteessa. (Salmivalli 2005: 88, 90.)

Tilanteen tulkinta. Tilannevihjeiden havainnoinnin jälkeen tehdään mahdollisimman oikeaan osuvia tulkintoja toisten ajatuksista, aikeista, tunteista ja käyttäytymistavoista. Toisen tunteiden ja mielialojen havaitseminen edellyttää niistä viestittämistä ja että havait-sijalla on niiden havainnointiin tarvittavat sosiaaliset skeemat. Viestin vastaanottamiseen vaikuttaa yksilön emotionaalinen tila, esimerkiksi onnellinen henkilö ei välttämättä kiinnitä huomiota negatiivisiin viesteihin, kun taas alakuloisessa mielentilassa oleva voi tul-kita kaiken viestinnän kielteiseksi. (Laine 2005: 82–83, 114.) Vihamielisyysattribuutio-erheen mukaan nuori voi tulkita toisten aikomukset vihamieliseksi, vaikka tilannevihjeet eivät olisi tätä tulkintaa tukemassa. Nuori siis olettaa toisen käyttäytyvän vihamielisesti, vaikka tilanne ei näin olisikaan. Taustalla voi olla että nuori on joutunut itse aikaisemmin torjutuksi tai aggression kohteeksi, jolloin hän olettaa samankaltaista kohtelua myös jat-kossa muilta. (Salmivalli 2005: 91).

Tavoitteiden asettelu. Sosiaalisen tilanteen arvioinnin jälkeen henkilö muodostaa tavoit-teensa sosiaalisessa tilanteessa. Yksilön kyvyt jossain tietyissä taidoissa ei vaikuta pel-kästäään sosiaaliseen käyttäytymiseen, vaan siihen vaikuttavat myös yksilön asettamat tavoitteet, jotka ohjaavat sosiaalista kanssakäymistä (Salmivalli 2005: 113). Sosiaalisten tavoitteiden asettelulla voidaan pyrkiä esimerkiksi myönteiseen, vuorovaikutusta tuke-vaan toimintaan tai kielteiseen epäadaptiiviseen toimintaan (Salmivalli 2002: 128).

Toiminnan tavoitteita voidaan arvioida esimerkiksi itsen liittyvien tavoitteiden ja välttä-mistavoitteiden, välineellisten tai ihmissuhdetavoitteiden kannalta sekä interpersoonalli-sesta näkökulmasta, eli mitä yksilö haluaa saavuttaa ja mitä välttää suhteessa muihin. Sosiaalisiin tavoitteisiin vaikuttaa aina nuoren käsitykset itsestä ja vertaisista. Myönteinen käsitys itseä ja vertaisia kohtaan vaikuttaa nuoren läheisyystavoitteisiin ja vaikutta-mistavoitteisiin. Mikäli nuori kokee ikätoverit auttavaiseksi, ystävälliseksi ja luotettaviksi, sitä enemmän hän pyrkii liittymään vertaistensa seuraan ja säilyttämään myönteiset suh-teet heihin sekä ylläpitämään positiivista yhteishenkeä. Nuoren käsitykset itseä ja vertai-sia kohtaan vaihtelevat vuorovaikutustilanteiden mukaan ja ne vaikuttavat epäsuorasti hänen käyttäytymiseensä. Joidenkin ihmisten seurassa nuori voi tuntea itsensä riittämät-tömäksi ja huonoksi, vaikka hän yleisesti kokisi itsensä arvokkaaksi ja pystyväksi. Nuori

voi myös suhtautua tiettyihin henkilöihin vihamielisesti, vaikka hän kokeekin yleisesti ihmiset ystävälliseksi ja luotettaviksi. Henkilön asettamat tavoitteet eivät ole siis pysyviä, koska niiden asettamiseen liittyy aina sosiaalinen tilanne ja siihen kuuluvat ihmiset. (Salmivalli 2005: 114, 118, 124.)

Vaihtoehtoisen toimintastrategian muodostaminen. Suurin ero aggressiivisen ja ei-aggressiivisen nuoren välillä näkyy heidän toimintatapansa valinnassa (Keltikangas-Järvinen 2010: 172). Aggressiivisesti käyttäytyvän nuoren haasteena on löytää aggressiolle vaihtoehtoisia toimintatapoja ja keksiä prososiaalisia käyttäytymistapoja, joilla on myönteisiä seurauksia. Nuoren toimintastrategian valintaan vaikuttaa se miten hyvin hän kykenee arvioimaan eri toimintojen seurauksia (Salmivalli 2005: 94, 88).

Toiminnan seurausten arviointi. Tässä vaiheessa reflektoidaan valitun toimintamallin tehokkuutta ja sen päämääriä. Vaiheessa pohditaan olisiko jokin muu toimintatapa voinut johtaa parempaan lopputulokseen. (Keltikangas-Järvinen 2005: 169.) Epäaggressiiviset tai vetäytyvät nuoret kokevat, että aggressiivisella käytöksellä on negatiivisia seurauksia. Aggressiivisesti käyttäytyvät nuoret taas kokevat että sanallisella aggressioilla voidaan saavuttaa myönteisiä asioita, kuten esimerkiksi itseluottamuksen lisääntyminen. (Salmivalli 2005: 95.)

7 Kehittämistehtävä

Opinnäytetyön aiheen jäsentäminen alkoi loppusyksyllä 2015 vierailtuani nuorisokodissa. Vierailun aikana sain kuulla nuorisokodin toiminnasta ja sen tavoitteista sekä vastaavan työntekijän mielipiteitä nuorten vahvuuksista ja haasteista. Työntekijän mukaan nuorisokodissa syntyy ristiriitoja väärinymmärryksistä ja nuoret ottavat helposti toisen sanomiset heihin kohdistuvana kritiikkinä. Lopullinen opinnäytetyön aihe vahvistui keväällä 2016 aikana. Suoritin viimeisen, kolme kuukautta kestävä työharjoittelun samassa nuorisokodissa, johon opinnäytetyö sijoittuu. Opinnäytetyön tekeminen työharjoittelupaikassa tuntui luontevalta valinnalta ja mielestäni oli tärkeää, että pääsin tutustumaan nuoriin ennen elokuvaryhmän alkamista.

Opinnäytetyössä suunnitellaan ja toteutetaan elokuvaryhmä, jonka tavoitteena on kehittää nuorisokodissa asuvien nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Aggressiivista käyttäytymistä selitetään virheellisenä sosiaalisena päättelynä tai puutteellisenä ongelmanratkaisutaitoina, jonka takia elokuvaryhmässä harjoitellaan sosiaalisen tilanteiden purkamista osiin, tilanteen paremman analysoinnin sekä toimintatavan ja sen arvioinnin mahdollistamiseksi (Keltikangas-Järvinen 2010: 165). Elokuvaryhmässä katsotaan elokuvia, joista esiin tullut henkilöhahmojen välinen ristiriitakohtausta puretaan sosiaalisen informaation prosessoinnin eli SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Tarkoituksena on tehdä oikeaan osuvia tulkintoja elokuvien henkilöhahmojen viestinnästä, tunteista sekä pohtia eri toimintatapojen päämääriä ja seurauksia.

Nuorisokodissa asuvat nuoret suhtautuvat usein varauksella uusiin ihmisiin. Taustalla voi olla heidän aikaisemmat kokemukset torjutuksi tulemisesta, jonka takia he voivat olettaa jatkossa samankaltaista kohtelua myös muilta (Salmivalli 2005: 91). Elokuvaryhmässä käsitellään sosiaalisia taitoja ja tarkoituksena on, että nuoret kiinnittävät vuorovaikutuksessa enemmän huomiota toisen myönteiseen käytökseen, kielteisen sijasta. Tavoitteena on havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista sekä niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Sosiaalista herkkyyttä pidetään yhtenä keinona vähentää aggressiivista käyttäytymistä, jolloin henkilö oppii tekemään havaintoja toisen myönteisestä käytöksestä, eikä näe toisia pelkästään ristiriitojen ja pettymyksien aiheuttajina (Keltikangas-Järvinen 2010: 174).

Elokuvaryhmä kokoontuu kolme kertaa nuorisokodin omissa tiloissa. Nuorisokodissa on yhteiseen käyttöön tarkoitettu oleskeluhuone, jossa on sohva ja nojatuoleja, lehtiötaulu sekä elokuvan katseluun tarvittavat laitteet. Nuorisokodissa asuu kuusi nuorta ja tarkoituksena on, että jokainen heistä osallistuu elokuvaryhmään. Nuorilla on paljon henkilökohtaisia menoja ja aikataulusta kiinnipitäminen on osalle nuorista haastavaa, joten on odotettavissa että kaikki kuusi nuorta eivät osallistu jokaiselle toimintakerralle. Valitsin elokuvaryhmän kokoontumiselle ne päivät, jotka sopivat mahdollisimman monelle nuorille. Kerään nuorilta suullista palautetta jokaisen toimintakerran jälkeen sekä viimeisellä kerralla kirjallisen palautteen ryhmään osallistumisesta.

8 Elokuvaryhmä

8.1 Elokuva

Elokuva muodostaa katsojalle kuvaa ajasta, maailmasta ja ihmisyydestä sekä elämästä ja olemassaolosta. Kuulo- ja näköaistin avulla elokuva taiteena luo realistisen kuvan todellisesta ja aidosta elämästä. Elokuva lähettää stimulantteja, jotka herättävät katsojassa erilaisia olemassa olevia tunteita, jotka riippuvat hänen elämänsä historiasta ja tarpeista. Tästä syystä jokainen kokee esimerkiksi elokuvan kauhun eri tavalla. Katsojan oma mieli, tunnemaailma ja elämänsä historia vaikuttavat siihen mitä hän elokuvassa näkee ja mikä häntä koskettaa. (Mäkipää 1996: 5–6,8.)

Elokuvan henkilöhahmot jaetaan päähenkilöihin ja sivuhenkilöihin. Henkilöhierarkioiden selvittämisen sijaan tärkeämpää on hahmojen välisten suhteiden ja funktioiden ymmärtäminen. Henkilöhahmot muodostuvat ulkoisista merkeistä, toiminnasta ja sen suhteista muihin henkilöhahmoihin. (Herkman 2001: 89.) Ihminen heijastaa elokuvan hahmoin tunteita ja oletuksia, jotka ovat muodostuneet elämänsä historian aikaisemmista kokemuksista. Katsoja muodostaa ennakkokäsityksiä hahmojen toiminnasta, samalla tavoin kuin arjessa tapahtuvassa vuorovaikutustilanteissa. (Mäkipää 1997: 8.)

Elokuvat eroavat toisistaan lajityypiltään (dokumentti, animaatio ym.), mutta jokaisella elokuvalla on tarkkaan suunniteltu rakenne eli asioiden esittelyjärjestys, jossa yksityiskohdat ja tapahtumat seuraavat toisiaan. Tätä järjestystä kutsutaan juoneksi. Usein elokuvat noudattavat samaa kaavaa, ensin avataan elokuvan perusristiriita ja houkuttelevat katsoja elokuvan maailmaan. Kerronta jatkuu elokuvan perustietojen kuten hahmojen, ajan ja paikan esittelyllä, jotta katsoja saa tarvittavat tiedot toiminnan tai konfliktin ymmärtämiseksi. Elokuvan edetessä katsojille paljastetaan yksityiskohtia, jotta he kykenevät samaistumaan ja eläytymään syvemmin juoneen. Elokuvan pääkohtauksessa yleensä ristiriidat kärjistyvät ja konfliktit tulevat esiin. Ristiriitatilanne vie toimintaa kohti käännekohtaa, josta seuraa osapuolten ratkaiseva voimankokous, jonka tuloksena jompikumpi voittaa. Elokuvan ratkaisu voi olla selkeä tai se voi jäädä myös avoimeksi, jolloin ratkaisu muodostuu katsojan omasta kokemuksesta. (Juntunen 1999: 64–65.)

Elokuvaa voidaan katsoa kahden eri ulottuvuuden, ikkunan tai peilin kautta. Ikkunan lailla elokuvassa voidaan tarkastella ihmisten tapoja elää ja kohdata haasteita sekä heidän käyttäytymistään eri vuorovaikutustilanteissa. Ikkunaulottuvuuden avulla pystytään kurkistamaan eri kulttuurien tapoihin, arvoihin, käsityksiin ja uskomuksiin. Toisin kuten arkielämässä, elokuvissa päästään tarkastelemaan ihmisen yksityisyyttä, tunteita sekä ajatuksia. Peiliulottuvuudessa elokuvaa katsottaessa kohdataan tajunnallinen omakuva eli tarve hyvän ja pahan erottamiseen, kyky tuntea ja antaa selityksiä sekä kyky ajatella ja tehdä johtopäätöksiä. Elokuvissa, kuten myös arkielämässä, ihminen arvioi ilmiöitä ja kehittää selityksiä omien subjektiivisten mielikuvien pohjalta. Nämä mielikuvat syntyvät nopeasti, eikä niillä ole välttämättä mitään tekemistä todellisuuden kanssa. (Mäkipää 1997: 7–9,12.)

Elokuvaryhmässä elokuvia katsotaan ikkunaulottuvuuden kautta, tarkastellen henkilöhahmojen käyttäytymistä ristiriitatilanteissa. Yksi keino sosiokognitiivisten taitojen kehittämiseen on havainto- ja arviointikyvyn parantaminen ympäristön tilannevihjeistä ja toisten mielialoista (Keltikangas-Järvinen 2010: 173). Elokuvaa katsomalla nuoret pääsevät tekemään objektiivisia havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymistä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Elokuvien valinnassa olen ottanut huomioon että ne soveltuvat yli 16-vuotiaille ja että niissä tulee esiin henkilöhahmojen välinen ristiriitatilanne, joka voidaan erotella SIP-mallin vaiheiden mukaan.

8.2 MAHTI-tunnekortit

MAHTI-nimi on lyhennys sanoista Mahdollisuuksien tie, joka oli vuosina 2012–2015 lievästi kehitysvammaisten aikuisten projekti. MAHTI-tunnekortit koostuu 50 kortista, joista jokainen kuvastaa eri tunnetta. Korteissa ei lue mitä tunnetilaa ne esittävät, vaan jokaisessa kortissa on ainoastaan kuva Samuli Lintulan piirtämästä eläimestä, joka esittää eri tunteita. MAHTI-tunnekortit on tarkoitettu tunteiden ilmaisun, sanoittamisen ja nimeämisen tueksi. Ne soveltuvat kaikenikäisille ja moninaisiin eri tilanteisiin. Korteja on käytetty yksilö- ja ryhmäterapiassa. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d). MAHTI-tunnekorteilla kuvataan henkilöhahmojen tunteita ristiriitakohtauksissa. Osalla nuorisokodissa asuvilla nuorilla on haasteita tunteiden sanoittamisessa ja tunnekorttien tarkoituksena on tukea tunteista keskustelua. Valitsin tunnekorteista 15 elokuvaryhmän käytettäväksi, koska 50 korttia olisi ollut liian suuri määrä pienelle ryhmälle. Valitsin tunnekorteista ne, joiden avulla voidaan kuvata henkilöhahmojen tunteita ristiriitakohtauksen aikana.

8.3 Elokuvaryhmän toteuttaminen

Elokuvaryhmän tavoitteena on kehittää nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Tarkoituksena on että nuoret tekevät oikeaan osuvia tulkintoja elokuvien henkilöhahmojen viestinnästä, tunteista sekä pohtivat eri toimintatapojen päämääriä ja seurauksia. Jokaisella toimintakerralla katsotaan eri elokuva, jonka henkilöhahmojen välinen ristiriitakohtausta puretaan SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Elokuva katsotaan kerran alusta loppuun ja sen jälkeen ristiriitakohtausta katsotaan uudelleen, kiinnittäen tarkemmin huomiota henkilöhahmojen käyttäytymiseen. Jokaisella toimintakerralla painotetaan SIP-mallin eri vaiheita, jonka tarkoituksena on tuoda mallin käsittelyyn lisähaastetta. SIP-mallin vaiheiden havainnollistamiseksi ryhmässä hyödynnetään lehtiötaulua, jossa on mallia kuvaava miellekartta (kuvio 1.).

Elokuvaryhmän toisena tavoitteena on havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista sekä niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Tarkoituksena on kiinnittää huomiota henkilöhahmojen myönteiseen käytökseen, kielteisen sijasta. Ennen elokuvan katsomista nuoret lukevat lehtiötaululta listan elokuvassa esiin tulleista sosiaalisista taidoista, jotta he tietävät mihin kiinnittää huomiota. Listan sosiaaliset taidot ovat Kauppilan (2005) määrittelemiä. Valitsin sosiaaliset taidot sen perusteella mitä olin itse henkilöhahmojen käyttäytymisestä löytänyt.

Elokuvaryhmän jokaista toimintakertaa varten olen varannut aikaa noin kolme tuntia, riippuen elokuvan kestosta. Tarkoituksena on että keskusteluihin jää aikaa tunti. Elokuvaryhmän keskusteluita ei nauhoiteta tai muutenkaan tallenneta, koska arvioin niiden aiheuttavan lisäpaineita keskusteluihin osallistumisessa.

8.4 Green street hooligans

Elokuvaryhmän ensimmäisenä elokuvana katsotaan Green street hooligans. Elokuvan päähenkilö Matt erotetaan Harvardin yliopistosta, koska hänet oli lavastettu huumeiden myynnistä. Matt päättää matkustaa siskonsa luo Englantiin, jossa hän tutustuu Peteen, West Ham United - jalkapallojoukkueen suureen kannattajaan. Matt tutustuu myös Peten johtamaan Green Street Elite jalkapallofanijoukkueeseen, joka on valmis puolustamaan joukkonsa kunniaa väkivaltaisoin keinoin. Pete ja Matt ystäväytyvät pian ja Matt kokee saavansa GSE-ryhmästä ystäviä, joiden puoleen hän voi aina kääntyä. Matt ihaillee jouk-

kueen välistä lojaalisuutta ja pian Matt on valmis liittymään ryhmään. Green Street hooligans on tarina ystävydestä, väkivallasta sekä omien rajojen tunnistamisesta. Elokuvasssa tulee hyvin esiin roolihahmojen välisiä ristiriitoja, joita voidaan käsitellä SIP-mallin mukaisesti. Valitsin ryhmän tarkasteluun kohtauksen, jossa tulee esiin Peten ja hänen veljensä Steven välinen ristiriitatilanne. Pete on GSE-joukon kanssa vienyt Mattin katsomaan jalkapalloa ja pelin loputtua vastustaja jalkapallofanijoukkueen jäsenet hyökkäävät Mattin kimppuun. Pete, GSE-joukon kanssa, saapuvat paikalle ja he alkavat yhdessä tappelemaan vastustajia vastaan. Myöhemmin Steve suuttuu Petelle, koska hän oli houkutellut lankonsa Mattin mukaan hankaluuksiin. Pete oli sitä mieltä, että ilman heidän apua Mattille olisi voinut käydä paljon pahemmin. Kohtauksessa Pete ja Steve ottavat yhteen ja käyttäytymisensä on aggressiivista.

8.4.1 Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus

Elokuvaryhmän tavoitteisiin kuuluu havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista sekä niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Tavoitteena ei ole opettaa nuorille sosiaalisia taitoja, vaan tarkoituksena on kiinnittää vuorovaikutustilanteissa huomiota toisen myönteiseen käyttäytymiseen. Sosiaalisten taitojen havainnoinnin mahdollistamiseksi ensimmäisellä toimintakerralla (20.6) käydään läpi mitä sosiaaliin taitoihin liittyviä perustietoja. Toimintakerran tavoitteena on tehdä havainnot elokuvan päähenkilön Mattin sosiaalisista taidoista ja keskustella mitä niillä tarkoitetaan ja missä tilanteissa ne tulevat henkilöhahmon käyttäytymisessä esiin. Ryhmän seuraavalla tapaamiskerralla syvennyttään pohtimaan taitojen oikeita toteuttamistapoja.

Ensimmäisen tapaamiskerran tarkoituksena on esitellä nuorille sosiaalisen informaation prosessoinnin malli ja sen eri vaiheet (ks. Salmivalli 2005: 90–95). Tavoitteena on että nuoret ymmärtävät mitä SIP-mallin eri vaiheilla tarkoitetaan ja osaavat yhdistää elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymistä niihin. Osalla nuorisokodin nuorista on vaikeuksia keskittymisessä ja kokonaisuuksien hahmottamisessa, jonka takia keskustelun tukemiseksi käytän lehtiötaulua sekä valmiita vastausvaihtoehtoja. Miellekarttojen tarkoituksena on auttaa nuoria hahmottamaan paremmin SIP-mallin vaiheita. Henkilöhahmojen tavoitteiden pohdintaa varten tein valmiita tavoitevaihtoehtoja, jotta nuoret saavat paremman käsityksen mitä niillä tarkoitetaan.

Elokuvaryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla olin aamuvuorossa ja tein ryhmää varten tarvittavat alkuvalmistelut ennen nuorten heräämistä. Piirsin miellekartan sosiaalisen

tiedon käsittelyn vaiheista (kuvio 1.) lehtiötauluun ja valmistin aamupalaa nuorten syötäväksi. Säädin oleskeluhuoneen valaistuksen mahdollisimman pimeäksi ja varmistin että osaan käyttää elokuvan katsomiseen tarvittavia laitteita. Kävin herättämässä nuoret vasta kun kaikki esivalmistelut oli tehtynä.

Elokuvaryhmän tapaamisajasta sovimme nuorten kanssa viikkoa ennen. Nuorten kanssa sovittiin, että elokuva katsotaan kello 10 alkaen, koska suurella osalla nuorista oli menoja myöhemmin sinä päivänä. Elokuvan katsominen aamulla osoittautui haasteelliseksi, koska nuoret olivat aamulla hyvin väsyneitä ja muutama nuori peruutti ryhmään osallistuminen vasta aamulla väsymyksen takia. Tapaamiskertaan osallistui kolme (nuori 1,2 ja 3) nuorisokodin nuorta. Kyseisenä päivänä nuorisokodissa oli paikalla yhteensä viisi nuorta, joista kaksi ei halunnut osallistua toimintaan. Elokuva kesti 1h 49 min ja keskusteluun kului 50 minuuttia.

Toimintakerran alussa kerroin nuorille elokuvaryhmän tavoitteista ja nuoret allekirjoittivat suostumuslomakkeen ryhmään osallistumisesta. Kerroin heille, että ensin elokuva katsotaan alusta loppuun ja vasta sen jälkeen henkilöhahmojen käyttäytymistä tarkastellaan tarkemmin ristiriitakohtauksen aikana. Kysyin nuorilta että tietävätkö he mitä sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan. Kaksi nuorta vastasi, että tietävät. Nuori 1. mukaan taidot kuvaavat miten olla ”hyvä tyyppi” muille. He eivät osanneet sanoa konkreettisia esimerkkejä taidoista. Ennen elokuvan alkua nuoret lukivat lehtiötaululta Mattin sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot olivat: itsensä ja muiden esittely, anteeksi pyytäminen, ryhmään liittyminen, ystävyys luominen, toisten auttaminen, tunteiden ilmaiseminen, itsehillintä, neuvottelutaidot, ryhmäpaineen käsittely, empatiataidot ja jämäkkyuden osoittaminen (Kauppila 2005: 127–128).

Elokuvan katsomisen jälkeen kävimme siinä esiin tulleita sosiaalisia taitoja läpi. Nuorista kaksi muisti ainakin yhden kohtauksen, joista tuli esiin Mattin sosiaalisia taitoja. Nuori 2. mainitsi kohtauksen, jossa Matt osasi hillitä itsensä, eikä reagoi aggressiivisesti kohdatessaan vihamiehensä. Sama nuori koki että kyseiseen kohtaukseen liittyi myös hankaluuksien välttäminen. Keskustelimme nuorten havaitsemista taidoista ja pohdimme mitkä tekevät niistä tärkeitä. Nuori 1. koki, että itsensä esitleminen kuuluu ”perustaitoihin”, jotka kaikkien tulisi hallita. Hän kuitenkin lisäsi, että jos henkilö on todella ujo, niin silloin itsensä esitleminen uusille ihmisille voi tuntua ahdistavalta. Nuorten 1. ja 2. mielestä itsensä hillitseminen vihaisena on vaikeaa ja he kokivat että välillä on parempi kuin

poistua tilanteesta, jos itsensä rauhoittaminen tuntuu haastavalta. Kysyin nuoren 3. havaintoja henkilöhaamon sosiaalisista taidoista, mutta hän ei osallistunut keskusteluun.

Sosiaalisten taitojen jälkeen nuorille näytettiin miellekartta SIP-mallista (kuvio 1.). Sosiaalisen informaation prosessoinnin sijasta käytin mallista nimeä sosiaalisen tiedon käsittely, koska ajattelin sen olevan selkeämpi. Näytin nuorille miellekartan ennen ristiriitailannekohtauksen uudelleen katsomista, jotta he tiesivät, mihin heidän tulisi kohtauksessa kiinnittää huomiota. Jokaista SIP-mallin vaihetta käsiteltiin lehtiötaulun omalla sivulla.

Kohtauksen loputtua aloimme käsittelemään SIP-mallin ensimmäistä kohtaa, eli tilannevihjeiden havainnointia. Pyysin nuoria kiinnittämään huomiota henkilöhaamojen sanalliseen ja sanattomaan viestintään. Nuoret olivat havainneet henkilöhaamojen puheen korkean äänenvoimakkuuden ja kirosanon käytön. Kahdelle nuorelle oli jäänyt mieleen Steven kehonkieli, joita he kuvailivat etäiseksi. Ristiriitakohtauksen lopussa Steven kävi fyysisesti käsiksi Peteen. Tämä jäi kaikilta nuorilta mieleen.

SIP-mallin toisessa vaiheessa eli tilanteen tulkinnassa pohdimme henkilöhaamojen ajatuksia ja tunteita ristiriitakohtauksen aikana. Ryhmässä pohdittiin miksi Steve kävi käsiksi Peteen. Nuoret kokivat että henkilöhaamoilla oli vaikeuksia itsehillinnässä. Nuori 2. arveli myös Peten ärsyttäneen tahallisesti sanavalinnoillaan Steveä. Henkilöhaamojen tunteita pohdittiin MAHTI-tunnekorttien avulla. Pyysin nuoria valitsemaan yhden tai useamman kortin, jotka kuvaavat heidän mielestä parhaiten Steven ja Peten tunteita kohtauksessa. Kaikki nuoret kuvailivat Steven tunnetta vihaksi ja heidän mielestä tunnetta kuvaava kortti oli helppo löytää. Vaikka kaikki nuoret kuvailivat Steven tunnetta vihaksi oli mielenkiintoista huomata, että jokainen nuori valitsi eri kortin kuvaamaan kyseistä tunnetta.

Kuvio 2. Nuorten valitsemat MAHTI-tunnekortit Stevelle (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Peten tunnetta kuvaavaa korttia nuoret etsivät pidempään. Nuoren 1. mukaan Pete oli tilanteessa hämmentynyt, koska hän ei olettanut Steven olevan vihainen hänelle. Nuori 2. taas arveli Peten tunteneensa olonsa loukatuksi, koska Pete ei omasta mielestään tehnyt mitään väärää. Nuori 3. ei osannut sanoa, mikä kortti kuvaa hänen mielestä Peten tunnetta. Ehdotin nuorelle että hän voi myös kuvailla suullisesti Peten tunnetta, jos tunnekortin valinta tuntuu haastavalta. Nuori kertoi että hän ei osaa sanoa mitä Pete kohtauksen aikana tuntee. Nuori vaikutti tehtävästä ahdistuneelta, joten jatkoimme SIP-mallin seuraavaan vaiheeseen.

Kuvio 3. Nuorten valitsema MAHTI-tunnekortit Petelle (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Kanssakäymisen tavoitteita pohdittiin lehtiötauluun kirjoitetun kysymyksen ”Mihin Steve ja Pete käyttäytymisellään pyrkivät?” avulla. Vastauksen helpottamiseksi olin keksinyt kummallekin henkilöahmolle neljä tavoitetta, joista nuoret valitsivat heidän mielestä niille parhaiten sopivat.

Peten tavoitteet:

- a) Osoitan Stevelle, että pystyn olemaan parempi johtaja mitä hän oli.
- b) Haluan veljeni ymmärtävän että ilman firman apua Matille olisi voinut käydä vielä huonommin.
- c) Toivon että veljeni huolehtisi vain omista asioista ja jättäisi minut rauhaan.
- d) Yritän houkutella Steven takaisin GSE-ryhmän toimintaan.

Steven tavoitteet:

- a) Haluan Peten ymmärtävän, että olen huolissani hänestä.
- b) Haluan Peten ymmärtävän miten vaarallista tappeluihin osallistuminen on.
- c) Haluan että veljeni pysyy kaukana perheestäni.
- d) Haluan pilkata firman toimintaa, koska en ole enää itse mukana siinä.

Petelle nuoret 1. ja 2. valitsivat vaihtoehdot b ja c. Nuoret kokivat että Pete yritti ensin saada Steven ymmärtämään, että hän yritti ainoastaan puolustaa Mattia ja hänen ansiosta Mattille ei käynyt huonommin. Koska Steve ei uskonut häntä, niin silloin Pete ehkä toivoi Steven pysyvän poissa hänen asioistaan. Nuoret osasivat hyvin päätellä miten Steven aggressiivinen reagointitapa muutti Peten toiminnan tavoitteita. Steven tavoitteiksi Nuoret 1. ja 2. valitsivat vaihtoehdot a ja b. Heidän mielestä Peten toiminnan tavoitteita oli helppo arvioida.

Toimintastrategian tuottaminen ja toiminnan seurausten arviointi - vaiheita varten olin tehnyt jälleen miellekartan, jossa oli eroteltuna toimintatapa, seuraukset sekä vaihtoehdot toiset toimintatavat. Henkilöhahmojen toimintatavaksi nuori 2. mainitsi ensimmäisenä aggressiivinen käyttäytymisen. Muut nuoret olivat samaa mieltä. Nuori 1. koki että kummankin henkilöhahmon käyttäytyminen ristiriitatilanteessa oli lapsellista ja heidän olisi aikuisina pitänyt käyttäytyä eri tavoin. Ristiriitatilanteen seurauksiksi nuori 1. mainitsi sen, että Steve heitti Peten kodistaan ulos. Nuori 2. sanoi, että ristiriitatilanteen seurauksena Pete kuoli elokuvan lopussa, joka ei kuitenkaan varsinaisesti ollut seuraus henkilöhahmojen välisestä ristiriidasta. Seurauksien pohdinnan jälkeen ryhmässä pohdittiin millä muulla tavalla tilanteen olisi voinut ratkaista. Nuorten mielestä henkilöhahmot olisivat voineet rauhoittua hetkeksi ja sen jälkeen yrittää uudelleen keskustella asiasta. Nuorten ehdottamat tilanteen ratkaisutavat olivat hyvin kypsiä ja asiallisia.

Kun olimme käyneet SIP-mallin vaiheet läpi, kysyin nuorilta suullista palautetta toimintakerrasta. Lopuksi kiitin nuoria ryhmään osallistumisesta ja muistutin seuraavasta ryhmän tapaamisajasta. Tämän jälkeen nuoret lähtivät omille menoilleen ja minä jäin kirjoittamaan muistiinpanoja toimintakerran kulusta.

8.4.2 Arviointi

Toimintakerran tavoitteena oli tehdä havaintoja elokuvan päähenkilön Mattin sosiaalisista taidoista ja keskustella mitä taidoilla tarkoitetaan ja missä kohtauksissa ne tulevat esiin. Tarkoituksena oli käydä läpi sosiaaliin taitoihin liittyviä perustietoja. Nuoret muistivat vain vähän henkilöhahmon sosiaalisia taitoja, koska lehtiötaulun lukeminen ja elokuvan katselu samaan aikaan osoittautui haastavaksi. Keskustelua saatiin kuitenkin aikaiseksi muutamasta elokuvasta esiin tulleesta sosiaalisesta taidosta. Nuoret 1. ja 2. osasivat perustella mikä heidän esiin tuomissa sosiaalisissa taidossa on tärkeää. Nuoren

2. mukaan sosiaalisista taidoista keskusteleminen olisi ollut helpompaa jos hän olisi muistanut paremmin kohtauksia, jossa ne tulivat esiin.

Toimintakerran toisena tavoitteena oli saada nuoret ymmärtämään mitä SIP-mallin vaiheilla tarkoitetaan, niin että he osaavat yhdistää elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymistä niihin. SIP-malli ei ollut nuorille entuudestaan tuttu. Tästä huolimatta he sisäistivät nopeasti mallin vaiheet ja tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä. Suullisen palautteen mukaan nuoret 1. ja 2. kokivat ymmärtäneensä mitä SIP-mallilla tarkoitetaan ja mitä vaiheita siihen kuuluu. Nuori 1. totesi, että mallin sisältävät vaiheet tuntuvat järkevilta ja myös jossain määrin itsestäänselvyyksiltä. Nuoren 2. mielestä malli vaikuttaa ihanteelliselta tavalla käsitellä toisen viestimää tietoa, mutta todellisuudessa mallin mukainen havainnointi voi olla vaikeaa. Nuoren mielestä esimerkiksi vihaisena on vaikeaa miettiä toisten ajatuksia ja tunteita. Nuori 1. totesi ettei hän tule varmaan ensi kerralla muistamaan mallia. Kerroin hänelle että tarkoituksena ei ole opetella mallin vaiheita ulkoa, vaan pikemminkin ymmärtää mitä vaiheilla tarkoitetaan ja miten niitä voi havaita vuorovaikutustilanteissa. Lopuksi kysyin nuorilta, mikä heille jäi toimintakerrasta parhaiten mieleen. Nuoret 1. ja 2. vastasivat, että MAHTI-tunnekortit, koska ne olivat kivan näköisiä.

Elokuvaryhmän keskustelut etenivät tavoitteiden asettamaan suuntaan. Ensimmäisestä toimintakerrasta jäi myönteinen vaikutelma. Nuoret antoivat ajoittain myös hyvin puheenvuoroja toisilleen, tosin nuorta 1. jouduin välillä rajaamaan, koska hän puhui toisten päälle ja teki elokuvan katselun aikana epäasiallisia kommentteja. Nuorten osallistuminen keskusteluihin ei ollut tasavertaista. Nuori 2. oli selvästi kiinnostunut keskusteluun osallistumisesta, kun taas nuorella 1. oli kiire omiin menoihinsa. Nuori 3. jännitti ryhmään osallistumista jo ennen ensimmäistä toimintakertaa. Nuoren 3. epävarmuus ryhmään osallistumisesta vaikutti varmasti hänen vähäiseen osallistumiseen keskusteluissa. Vakuutin nuorille että ryhmään osallistumista ei tarvitse jännittää, eikä ryhmässä esitettyihin kysymyksiin ole olemassa oikeita tai väärä vastauksia. En halunnut asettaa nuorelle liikaa paineita ja annoin hänen osallistua keskusteluihin silloin kun se tuntui hänelle luontevalta. Nuorten tekemistä havainnoista ja tulkinnoista annoin positiivista palautetta koko toimintakerran ajan.

Elokuvaryhmän seuraavalla toimintakerralla annan nuorille enemmän aikaa vastauksien pohtimiseen. Aion myös muuttaa sosiaalisten taitojen havainnointitapaa, jotta nuoret muistavat taitoja paremmin elokuvan jälkeen. Huomasin että nuoret innostuivat kun he

saivat valita MAHTI-tunnekortteja. Konkreettinen tekeminen oli hyvin tukemassa keskusteluita. Elokuvaryhmän seuraava toimintakerta voisi sisältää vielä enemmän toiminallisuutta.

8.5 Conviction

Elokuvaryhmän toisella toimintakerralla katsotaan Conviction - elokuva, joka on tositahtumiin perustuva tarina syyttömänä vankilaan tuomitusta Kennystä ja hänen siskostaan Betty Annesta, joka opiskelee asianajajaksi puolustaakseen veljensä syyttömyyttä. Elokvasta valitsin ristiriitatilanteeksi kohtauksen, jossa Betty on vierailmassa Kennyn luona vankilassa. Betty saa kuulla, että Kenny ei ole suostunut tekemään DNA-testiä, jolla he voisivat todistaa Kennyn syyttömyyden. Kohtauksessa tulee esiin Betty Annen ja Kennyn turhautuminen ja heidän hyvin erilaiset tapansa ilmaista tunteitaan.

8.5.1 Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus

Elokuvaryhmän toisella tapaamiskerran (30.6.) elokuvassa on hieman haastavampi henkilöhahmojen välinen ristiriitatilanne, jonka vaiheet käydään SIP-mallin mukaan läpi. Edellisellä toimintakerralla nuorilla oli haasteita muistaa henkilöhahmon sosiaalisia taitoja ja sen takia taidoista keskustelua syntyi vain vähän. Huomasin että nuoret keskittyivät paremmin, kun he saivat jotain konkreettista tekemistä. Toista toimintakertaa varten kehitin sosiaaliset taidot-bingon, joka sisältää kahdeksan henkilöhahmojen esittämää sosiaalista taitoa. Laadin bingon sosiaaliset taidot sen perusteella mitä olin itse havainnut elokuvasta. Tarkoituksena on, että bingon avulla nuoret tekevät tarkempia havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja muistavat ne paremmin elokuvan jälkeisessä keskustelussa. Salmivallin (2005: 183) mukaan sosiaalisten taitojen kehittämisessä on tärkeää niistä keskusteleminen sekä niiden, oikeiden ja väärin, toteuttamistapojen pohtiminen. Koska elokuvaryhmän tarkoituksena on kiinnittää huomiota myönteiseen käyttäytymiseen, toimintakerran tavoitteena on pohtia oikeita tapoja toteuttaa elokuvassa esiin tulleita sosiaalisia taitoja.

Sosiaalisen tiedon käsittelyn kannalta on oleellista, että henkilö ymmärtää toisen sisäisiä tunteita ulkoisen käytöksen perusteella (Laine 2005: 115). Tämän takia toimintakerran toisena tavoitteena on henkilöhahmojen ulkoisen käyttäytymisen ja sisäisten tunteiden pohtiminen. Tarkoituksena on, että nuoret valitsevat MAHTI-tunnekorteista ensin kortin,

joka kuvaa henkilöhahmon ulkoista käyttäytymistä, ja toisen joka kuvaa hahmon sisäistä tunnetta. Toisin kun ensimmäisellä toimintakerralla, tällä kertaa elokuvassa esiin tullut ristiriitatilanne käsitellään heti sen esiinnyttyä, eikä vasta elokuvan päätyttyä. Tarkoituksena on selvittää, kumpi käsittelytapa tuntuu nuorten mielestä paremmalta.

Elokuvaryhmän toinen toimintakerta (30.6) pidettiin nuorten toiveesta illalla. Tein jälleen alkuvalmistelut hyvissä ajoin ennen ryhmän kokoontumista. Piirsin lehtiötaululle miellekartan SIP-mallista (kuvio 1.) ja laitoin tarjolle juotavaa ja pientä purtavaa. Elokuvaryhmään osallistui vain kaksi nuorta, vaikka olin viikon aikana muistuttanut moneen otteeseen nuoria ryhmän tapaamisajasta. Kyseisenä päivänä nuorisokodissa oli yhteensä vain neljä nuorta paikalla. Muut nuoret olivat omilla menoillaan ja yksi nuorista kertoi olevansa todella väsynyt, eikä sen takia osallistunut ryhmään. Toiseen toimintakertaan osallistuneet kaksi nuorta olivat paikalla myös ensimmäisellä toimintakerralla. Elokuva kesti 1h 47 minuuttia ja keskusteluun meni 45 minuuttia.

Toimintakerran alussa kerroin nuorille, että elokuvan aikana käydään läpi henkilöhahmojen välinen ristiriitatilanne, joka puretaan SIP-mallin mukaisiin osiin. Kerroin heille myös toimintakerran tavoitteista ja sosiaaliset taidot -bingosta. Huomasin heti alussa, että nuoret olivat levottomia ja he kävivät ylikierroksilla. Elokuvan katsomisen aikana jouduin puuttumaan nuorten kielenkäyttöön, koska he tekivät useampaan kertaan epäasiallisia kommentteja elokuvasta.

Nuoret innostuivat bingosta ja tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä. Kerroin nuorille että bingo-taulukot käydään läpi elokuvan lopussa. Nuoret löysivät nopeasti kaikki taulukon sosiaaliset taidot. Elokuvan loputtua kävimme nuorten bingo-taulukot läpi ja he osasivat hyvin perustella, missä kohtauksessa, sekä kenen esittämänä sosiaaliset taidot tulivat ilmi. Nuoret löysivät henkilöhahmojen sosiaalisia taitoja samoista kohtauksista, joista olin myös itse niitä havainnut. Bingossa nuori rastittaa ruudussa lukevaa sosiaalista taitoa, kun se tuli jonkun henkilöhahmon käyttäytymisestä tai puheesta esille.

mielipiteen ilmaisu ja perusteleminen	syytökseen vastaaminen	lohduttaminen
salaisuuden pitäminen	hankaluuksien välttäminen	toiseen tutustuminen
välittämisen ilmaiseminen	*	anteeksi pyytäminen

toiseen tutustuminen	mielipiteen ilmaisu ja perusteleminen	lohduttaminen
välittämisen ilmaiseminen	hankaluuksien välttäminen	syytökseen vastaaminen
anteeksi pyytäminen	*	salaisuuden pitäminen

Kuvio 4. Bingo-taulukko. Kauppilan (2005) nimeämiä sosiaalisia taitoja.

Ryhmässä pohdittiin taitojen oikeita toteuttamistapoja. Nuorten mielestä taitojen oikeat toteuttamistavat riippuvat aina tilanteesta, millainen käytös on missäkin tilanteessa sopivaa. Salaisuuden pitäminen - taidosta ryhmässä käytiin keskustelua pitkään. Pohdittiin, miten pitkälle salaisuuden pitämisessä voi mennä. Nuoren 1. mukaan kaverin salaisuutta ei saa kertoa, paitsi jos salaisuuden pitämisestä koituu hengenvaara jollekin toiselle. Nuoren 2. mielestä salaisuuden pitäminen riippuu aina tilanteesta. Hän koki, että valkoisen valheen kertominen ei ole väärin, jos valheella on enemmän myönteisiä kuin kielteisiä vaikutuksia. Nuori 1. oli asiasta samaa mieltä.

Elokvassa esiin tullut ristiriitakohtaus käsiteltiin SIP-mallin avulla heti kohtauksen päätyttyä, eikä vasta elokuvan loputtua. Toimintakerran alussa näytin nuorille miellekartan SIP-mallista (kuvio 1.), jonka jälkeen katsoimme ristiriitakohtauksen vielä uudelleen. Ensimmäiseksi käsiteltiin tilannehjeitä, Bettyn ja Kennyn sanatonta ja sanallista viestintää sekä kohtauksen ympäristöä. Nuoret tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen puheesta ja kehonkielestä. He kiinnittivät huomiota henkilöhahmojen äänen sävyihin ja voimakkaisiin sanavalintoihin. Nuoret huomasivat että kohtauksessa Kenny yritti vältellä katsekontaktia, kun taas Betty yritti siirtyä lähemmäksi veljeään. Ryhmässä käytiin keskustelua siitä miten vankila ympäristönä vaikutti vuorovaikutustilanteen tunnelmaan.

Nuori 1. kuvaili ympäristöä kolkoksi, koska keskustelu käytiin vankilassa vartioiden läsnä olleessa. Nuori 2. koki että Kennyn käsi- ja jalkaraudat sekä vartioiden estämä halaus, tekivät kohtauksen ilmapiiristä viileän.

Tilanteen tulkinnassa pohdittiin Bettyn ja Kennyn ajatuksia kohtauksen aikana. Nuorten mukaan Betty oli kohtauksessa turhautunut veljeensä ja hän alkoi epäilemään hänen syyttömyyttä. Nuoret olivat molemmat sitä mieltä, että Kenny koki tilanteensa toivottomaksi, eikä hän pystynyt luottamaan kehenkään. Henkilöhahmojen tunteita pohdittiin MAHTI-tunnekorttien avulla. Pyysin nuoria ensin valitsemaan kortin, joka kuvaa henkilö-hahmon ulkoista käyttäytymistä, ja toisen joka kuvaa hahmon sisäisiä tunteita. Nuori 1. alkoi rakentamaan MAHTI-tunnekorteista ketjua (kuvio 5.), joka kuvaa Bettyn käyttäytymistä ja tunteita kohtauksen aikana. Nuori 2. osallistui tunnekorttien valintaan. En keskeyttänyt nuorten tekemistä, vaan annoin heidän tehdä kuvion loppuun ja kehuin nuoria heidän kekseliäisyydestään. Ensimmäinen kortti kuvasi Bettyn olemusta ennen ristiriidan kärjistymistä. Nuorten mielestä Betty vaikutti tyytyväiseltä, kun hän oli löytänyt keinon, joka voi todistaa Kennyn syyttömyyden. Toinen kortti esittää Bettyn vihastumista Kennylle, kun Kenny kertoo ettei aio tehdä DNA-testiä. Nuoren 2. mukaan kortti kuvaa hyvin Bettyn kehonkieltä ristiriitatilanteessa. Kolmas kortti kuvaa Bettyn loukkaantumista Kennylle, jonka jälkeen Betty lähti tilanteesta pois. Neljäs kortti kuvaa Bettyn pelkoa siitä, että Kenny onkin syyllinen. Viides kortti kuvaa Bettyn pettymystä siihen, että hänen ponnistelut Kennyn vapauttamiseksi menevät hukkaan, eikä veli pääse ikinä pois vankilasta.

Kuvio 5. Bettyn tunteita kuvaavat MAHTI-tunnekortit (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Nuorten mielestä Kenny näytti ulkoapäin ärsyyntyneeltä, koska hän oli joutunut olemaan jo niin kauan syyttömänä vankilassa. Sisältäpäin Kenny saattoi tuntea Nuoren 1. mukaan

olonsa turhautuneeksi, sillä vaikka hän tekisi DNA-testin, voidaan häntä silti syyttää vielä jostain toisesta asiasta. Nuori 2. koki Kennyn välinpitämätön, koska tilanne näytti hänestä niin toivottomalta. Nuoren mielestä Kenny saattoi tuntea itsensä myös masentuneeksi. Nuoret yhdistivät Bettyn käyttäytymiseen monia eri tunteita, kun taas Kennyn käyttäytymiseen vähemmän. Nuorten mielestä Bettyn tunteita oli helpompi pohtia, koska hän toi ilmeiden ja puhetyylin kautta erilaisia tunteita esiin. Kenny oli heidän mielestä kohtauksessa vetäytyneenä, eikä hänen tunteensa vaihdelleet niin paljon kuin Bettyn.

Kuvio 6. Kennyn tunteita kuvaavat MAHTI-tunnekortit (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Tunnekorttien jälkeen siirryimme pohtimaan henkilöhahmojen toiminnan tavoitteita. Henkilöhahmojen tavoitteita pohdittiin neljän tekemäni vaihtoehdon avulla, joista nuoret valitsivat heidän mielestä parhaiten sopivan. Nuorilla oli mahdollisuus valita kysymysmerkki -vaihtoehto, jos he olivat sitä mieltä, että mikään vaihtoehtoista ei kuvaa henkilöhahmon toiminnan tavoitteita. Jokainen tavoite oli leikattu erikseen ja aseteltu pöydälle, josta nuoret valitsivat omansa.

Bettyn tavoitteet:

- a) Aion saada Kennyn tekemään DNA-testin, mutta en pakottamalla, koska se voi vaarantaa välejäme.
- b) ?
- c) Kenny ei arvosta tekemääni työtä ja sen takia en halua enää työskennellä hänen asianaajajana.
- d) Olen turhautunut Kennyn toimintaan, enkä tiedä mitä minun tulisi tehdä hänen kanssaan.

Kenny tavoitteet:

- a) Haluan käyttäytymiselläni saada siskolta enemmän huomiota.
- b) ?
- c) Haluan että siskoni lopettaa tapaukseni kanssa työskentelyn, koska tilanteeni on toivoton.
- d) Koen olevani syyllinen tuomioon ja yritän saada siskoni uskomaan minua.

Nuori 2. valitsi tavoitevaihtoehdot nopeasti henkilöhahmoille. Hän valitsi Bettyn tavoitteeksi vaihtoehdon a:n. Myös nuori 1. oli valitsemassa samaa vaihtoehtoa, kunnes päätyi kysymysmerkkiin. Hänen mielestä Betty oli valmis rikkomaan välinsä veljeensä, jos he eivät saa erimielisyyksiä sovittua. Molemmat nuoret valitsivat Kennyn tavoitteeksi c - vaihtoehdon, koska heidän mielestään Kenny oli luopunut toivosta, että hänet vapautettaisiin.

Henkilöhahmojen toimintatavan valintaa ja sen seurauksia arviointiin saman miellekartan avulla, jota käytettiin edellisellä toimintakerralla. Nuoret arvioivat Bettyn toimintatavan tehokkaaksi, koska hän oli tarpeeksi jämäkkä. Kennyn toimintatapaa nuoret kuvailivat passiiviseksi, koska hän ei halunnut ottaa apua vastaan. Ristiriitatilanteen seurauksena nuori 1. mainitsi, että jos Kenny suostu tekemään testiä, voi hän käytöksellään pitkittää tuomiota entisestään. Nuoren 2. mielestä Bettyn suuttui Kennylle, jonka takia vierailuaika jäi lyhyeen. Nuorilta kysyttiin, olisiko jokin muu toimintatapa voinut johtaa parempaan lopputulokseen. Nuori 1. piti Kennyn käytöstä törkeänä, koska hänen olisi pitänyt arvostaa enemmän Bettyn tekemää työtä. Nuoren 2. mielestä Kennyn olisi voinut tilanteessa kuunnella siskoaan enemmän, eikä heti kieltäytyä DNA-testin tekemisestä. Nuoret kuvailivat henkilöhahmojen käyttäytymistä kohtauksessa huonoksi ja heidän mielestä ristiriitatilanne oli täysin turha ja Kenny teki tarkoituksella tilanteesta vaikeamman.

Kaikki SIP-mallin vaiheet käytyä pyysin nuorilta suullista palautetta toimintakerrasta. Lopuksi muistutin vielä elokuvaryhmän seuraavasta tapaamisajasta ja kiitin nuoria toimintaan osallistumisesta.

8.5.2 Arviointi

Nuorten alkulevottomuudesta huolimatta nuoret keskittyivät tekemään tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista. Oli mielenkiintoista huomata, että he havaitsivat sellaisia taitoja, joihin en itse ollut kiinnittänyt huomiota, vaikka olin katsonut elokuvan moneen kertaan. Bingon avulla nuoret tekivät aktiivisesti havaintoja ja muistivat paremmin missä kohtauksessa taidot tulivat esiin. Nuorten mielestä sosiaalisten taitojen havainnointi bingon avulla oli mukavampaa kuin lukeminen lehtiötaululta. Toisen toimintakerran tavoitteisiin kuului sosiaalisten taitojen oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Nuoret tekivät hyviä esimerkkejä bingon sisältämistä sosiaalisista taidoista sekä keksivät oikeita tapoja toteuttaa taitoja. Keskustelua syntyi enemmän verrattuna edelliseen kertaan. Nuorten pohdinta sosiaalisista taidoista oli hyvin kehittynyttä ja he osasivat päätellä että taitojen ”oikea” toteuttamistapa riippuu aina vuorovaikutustilanteesta. Keskustelut sisälsivät moraalista pohdintaa, kuten minkälainen käytös on missäkin tilanteessa hyväksyttävää tai oikeutettua.

Elokuvaryhmän toisella tapaamiskerralla elokuvan ristiriidan käsittely eteni sujuvammin, johon varmaan vaikutti se, että SIP-malli oli jo nuorille tuttu. Kun käsitelimme SIP-mallia, kysyin heiltä, muistavatko he mallin sisältöä viimekerrasta. He muistivat yllättävän hyvin mallin vaiheita, ja parhaiten heille oli jäänyt mieleen sanallinen ja sanaton viestintä, tunteiden tunnistaminen sekä tavoitteiden määrittelemine. Kuten edellisellä kerralla, myös nyt nuoret tekivät tarkkoja havaintoja ristiriitakohtauksen tilannevihjeistä. He osasivat esimerkiksi arvioida ympäristön vaikutuksen vuorovaikutustilanteen kulkuun. Ristiriitatilanteen tulkinnassa he tekivät hyviä arvioita henkilöhahmojen ajatuksista kohtauksen aikana. Toimintakerran tavoitteisiin kuului henkilöhahmojen ulkoisen käyttäytymisen ja sisäisten tunteiden pohtiminen. Nuoret osasivat tehdä havaintoja henkilöhahmojen ulkoisesta käyttäytymisestä ja arvioivat sen taustalla olevia tunteita, joka vastasi toimintakerran tavoitteisiin.

Toimintakerran lopussa kysyin nuorten arvioita tapaamiskerrasta. Nuori 1. kertoi että havaintojen tekeminen elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymisestä oli toisella kerralla helpompaa ja hän toivoi että seuraavan elokuvan ristiriitakohtaus olisi haastavampi. Nuori 2. koki että havaintojen tekeminen henkilöhahmojen käyttäytymisestä on haastavaa, koska samaan aikaan pitää kiinnittää huomiota moneen eri asiaan. Kummankin nuoren mielestä henkilöhahmojen sisäisten tunteiden arviointi ulkoisen käyttäytymisen perusteella oli helppoa. Nuorten mielestä oli parempi kun elokuva katsottiin ensin loppuun ja

vasta sen jälkeen ristiriitatilanne käydään läpi SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Sovimme, että seuraavalla toimintakerralla elokuva katsotaan ensin alusta loppuun ja vasta sen jälkeen alamme käsittelemään ristiriitakohtausta. Seuraavalla kerralla aion tehdä bingosta hieman haastavamman, koska nuoret löysivät sosiaaliset taidot elokuvasta varsin nopeasti. Ensi kertaa varten en aio tehdä valmiita tavoitevaihtoehtoja, vaan annan heidän pohtia itse henkilöhahmojen toiminnan tavoitteita.

8.6 I love you man

Elokuvaryhmän viimeisellä toimintakerralla katsotaan komediaelokuva I love you man, joka on hauska kertomus ystävien hankkimisesta aikuisiällä. Elokuvan päähenkilö Peter on juuri mennyt kihloihin uuden rakkaansa Zooeyn kanssa. Hääseuruetta miettiessä käy ilmi ettei Peterillä ole hyviä ystäviä, koska hänellä on ollut aina tyttöystävä, jonka kanssa hän on viettänyt paljon aikaa. Peterin on pakko löytää häitänsä varten bestman, ettei hänen kihlattunsa kavereineen pidä Peteriä outona. Peter tapaa töidensä ohella suora-
puheisen ja hauskan Sydneyn, joka on täysvastakohta epävarmasta Peteristä. Elokuvaryhmään varten valitsin kohtauksen, jossa Sydney oli lainannut rahaa Peteriltä ja tehnyt hänestä mainoskuvia, joiden tarkoituksena oli saada Peterin ura kiinteistövälittäjänä nousuun. Peter ei tiennyt asiasta, eikä hän myöskään ollut tyytyväinen mainoksiin. Kohtauksessa Peter ilmaisee Sydneyle mielipiteensä mainoskuvista ja siitä, että Sydney on puuttunut liikaa hänen parisuhteeseensa. Sydney kertoo että hänen tarkoituksena oli vain auttaa Peteriä. Peter sanoo, ettei halua että Sydney osallistuu hänen häihinsä. Hän toteaa myös, että ehkä on parempi jos he eivät ole enää ystäviä. Sydney palauttaa Peteriltä lainatun DVD-levyn ja lopuksi he kättelevät toisiaan. Kohtauksessa molemmat henkilöhahmot käyttäytyvät asiallisesti, loukkaamatta toisia. Valitsin elokuvan, koska halusin että elokuvaryhmän viimeisellä kerralla katsotaan elokuva, jonka henkilöhahmojen käyttäytymisestä nuoret voivat ottaa mallia.

8.6.1 Tavoitteet ja toimintakerran kuvaus

Elokuvaryhmän viimeistä tapaamiskertaa (11.7.) varten valitsin ryhmän katsottavaksi elokuvan, jonka ristiriitakohtausta oli pisin tähän menneessä ja samalla myös haastavin. Toimintakerran runko on muuten sama kuin edellisillä kerroilla, paitsi että painopisteessä on henkilöhahmojen toiminnan tavoitteet sekä niiden seurauksien pohtiminen. Tavoitteena on pohtia, miten henkilöhahmojen tavoitteet näkyvät heidän käyttäytymisessä

sekä niiden seurausten pohtiminen. Henkilöhahmojen tavoitteita tarkastellaan interpersonallisesta näkökulmasta eli mitä henkilö haluaa toiminnallaan saavuttaa ja välttää suhteessa muihin (Salmivalli 2005: 114). Tarkoituksena on että nuoret saavat käsityksen siitä, minkälaisia seurauksia eri toiminnan tavoitteilla on. En tehnyt valmiiksi henkilöhahmojen tavoitevaihtoehtoja, vaan nuoret saavat itse päätellä mihin henkilöhahmot toiminnallaan pyrkivät. Toimintakerran lopussa annan nuorille palautelomakkeen, jossa he antavat palautetta ryhmän sisällöstä sekä arvioivat omaa kehitystään.

Kolmannen eli viimeisen toimintakerran ajankohtaa jouduttiin siirtämään muutamaan otteeseen, koska nuorille tuli yllättäviä menoja. Edellisellä kerralla yksi nuorista ilmoitti ettei valitsemani elokuva miellyttä häntä, eikä hän aio osallistua elokuvaryhmään jos siellä katsotaan kyseinen elokuva. Koska edelliseen toimintakertaan osallistui vain kaksi nuorta, päätin vaihtaa elokuvan, jotta saisin edes kaksi aikaisemmin osallistunutta nuorta mukaan ryhmään. Kerroin nuorille hyvissä ajoin aikataulu - ja elokuvamuutoksista ja painotin, että viimeinen elokuvaryhmän tapaamiskerta on 11.7.2016, eikä kyseistä ajankohdtaa voida enää siirtää. Aikaisemmin osallistuneet kaksi nuorta pitivät kyseistä aikaa sopivana.

Elokuvapäivänä olin iltavuorossa ja tarkoituksena oli katsoa elokuvaa illalla. Olin tehnyt kaikki tarvittavat valmistelut etukäteen, jotta pystyn katsomaan elokuvaa nuorten kanssa. Ryhmää varten tarjolla oli juotavaa ja pientä syötävää. Elokuvaryhmän viimeiseen tapaamiskertaan osallistui vain yksi nuori, joka oli osallistunut myös aiempina kertoina. Yritin suostutella kahta muuta nuorisokodissa paikalla ollutta nuorta mukaan toimintaan, mutta heitä ei kiinnostanut toimintaan osallistuminen. Lopulta päädyimme katsomaan elokuvaa vain yhden nuoren kanssa. Elokuva kesti 1h 45 min ja keskusteluun meni 40 minuuttia.

Ennen elokuvan alkua kerroin nuorelle, että elokuvan jälkeen katsomme ristiriitakohtauksen uudelleen ja tarkastelemme henkilöhahmojen käyttäytymistä SIP-mallin mukaan. Nuorelle malli tuntuikin jo tutulta ja että hän muistaa melko hyvin sen sisältämät vaiheet. Ennen elokuvan alkua annoin hänelle bingo- taulukon, johon oli listattu henkilöhahmojen esittämiä sosiaalisia taitoja. Tällä kertaa olin tehnyt bingoa astetta haastavamman. Siinä oli yhteensä 16 sosiaalista taitoa. Elokuvan päätyttyä aloimme käymään läpi bingo- taulukkoa. Nuori kertoi missä kohtauksissa henkilöhahmon sosiaaliset taidot tulivat esiin ja antoi esimerkkejä taitojen oikeista toteuttamistavoista. Nuori ei ensin ymmärtänyt miksi omien tunteiden nimeäminen on sosiaalinen taito. Kerroin, että kyseisellä taidolla

tarkoitetaan sitä, että osaa tunnistaa omia tunteitaan ja viestittää niistä toisille. Nuoren mukaan taidon toteuttamisessa pitää ottaa huomioon toisten tunteet, eikä omien tunteiden ilmaiseminen ole aina välttämättä hyvä asia. Hän liitti kyseiseen taitoon myös empatiataidot. Myötätunnon kautta toinen osaa valita, mitä voi omista tunteistaan toiselle kertoa. Nuoren antamissa esimerkeissä painottui, että sosiaalisesti pätevään käyttäytymiseen vaikuttaa aina vuorovaikutustilanne eli millainen käyttäytyminen on missäkin tilanteessa sopivaa.

omien tunteiden nimeäminen	toisten auttaminen	itsensä ja muiden esittely	ulkopuolelle ja yksinäisyyden käsittely
toisiin vaikuttaminen ja jäämäkkyuden osoittaminen	anteeksi pyytäminen	kohteliaisuuksien esittäminen ja vastaanottaminen	toisten tunteiden ymmärtäminen
ystävyyden luominen ja yhteistyötaidot	selviytyminen hämmentävässä tilanteessa	tunteiden ja kiintymyksen ilmaiseminen	keskustelun aloittaminen ja keskustelutaidot
suostutteluun reagoiminen	empatiataidot	kysyminen ja neuvon tiedostelevminen	ohjeiden antaminen

Kuvio 7. Bingo-taulukko. Sosiaalisia taitoja Kauppilan (2005) mukaan.

Näytin nuorelle SIP-mallin vaiheita kuvaavan miellekartan (kuvio 1.), jonka jälkeen katsoimme ristiriitakohtauksen uudelleen. Kohtaus oli melko pitkä ja nuoren mielestä kohtauksen tulkitseminen tuntui haastavalta. Aloitimme kohtauksen käsittelyn tilannevihjeiden tarkastelulla eli kiinnittämällä huomiota henkilöhahmojen sanallisen ja sanattoman viestintään. Nuoren mukaan Peter puhui syyttävään sävyyn, kun taas Sydneyn puhe oli rauhallista. Sanattomassa viestinnässä nuori mainitsi Peterin tuimat ilmeet ja jäykän elekielen. Kuten myös aikaisemmilla kerroilla, myös nyt nuori kiinnitti huomiota henkilöhahmojen välitäisyyksiin. Hänen huomasi että ristiriidan aikana henkilöhahmot siirtyivät lähemmäksi toisiaan ja että heillä oli kokoajan katsekontakti toisiinsa.

Tilanteen tulkinnassa nuoren piti pohtia Peterin ja Sydneyn ajatuksia kohtauksen aikana. Nuori koki Peterin olevan vihainen Sydneyle ja halusi tämän takia ottaa etäisyyttä häneen. Nuoren mukaan Sydney oli kohtauksessa yllätynyt ja yritti tilanteessa puolustaa itseään.

Seuraavaksi pyysin nuorta valitsemaan MAHTI-tunnekortit, jotka kuvaavat parhaiten henkilöhahmojen ulkoapäin havaittavia tunteita ja sisäisiä tunteita. Nuori valitsi kortit nopeasti. Hänen mielestä Peterin ulkoapäin näkyvä tunteesta tuli esiin viha Sydneyä kohtaan, koska kohtauksessa Peter syytti häntä mainoskuvista ja parisuhdeongelmistaan. Nuori arveli Peterin tuntevan ehkä sisimmissään olonsa toivottomaksi ja pelokkaaksi, koska niin moni asia hänen elämässään oli mennyt pieleen lyhyellä aikavälillä. Sydneyn ulkoista olemusta nuori kuvasi yllättyneeksi, koska hän ei olettanut Peterin suuttuvan mainoskuvista. Nuoren mukaan Sydney saattoi kuitenkin tuntea olonsa surulliseksi, koska hän halusi vain auttaa kaveriaan, eikä aiheuttaa hänelle lisää harmia.

Kuvio 8. Nuoren valitsemat MAHTI-tunnekortit Peterille (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Kuvio 9. Nuoren valitsemat MAHTI-tunnekortit Sydneylle (MAHTI-projekti 2012–2015, Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Henkilöhahmojen tavoitteiden arvioinnissa nuoren piti keksiä henkilöhahmojen toiminnan tavoitteita, mitä henkilöhahmo haluaa toiminnallaan saavuttaa ja mitä taas välttää suhteessa muihin. Nuoren mielestä tehtävä kuulosti ensin haastavalta ja kerroin että voimme yhdessä pohtia tavoitteita, jos nuori ei keksi mitään. Kuitenkin lyhyen mietinnän jälkeen nuori osasi hyvin päätellä henkilöhahmojen toiminnan tavoitteita. Nuori mainitsi, että Peterin tavoitteena oli saada DVD-levy takaisin, joka oli ollut Sydneyllä lainassa. Hetken pohdinnan jälkeen hän lisäsi, että ehkä Peter koki Sydney puuttuvan liikaa hänen elämäänsä, jonka takia hän halusi ottaa taukoa ystävydestä. Seuraavaksi kysyin nuorelta mitä hän arvelee Peterin pyrkineen toiminnallaan välttämään? Nuoren mukaan Peter ei halunnut loukata Sydneytä, vaikka olikin tilanteessa vihainen. Hänen mielestään Peter osasi käyttäytyä tilanteessa asiallisesti. Sydney yritti tilanteessa rauhoitella Peteriä ja nuori arveli että hänen tavoitteena oli selvittää asia keskustelemalla ja saada Peter ymmärtämään hänen näkemyksensä tapahtumista. Nuoren mukaan Sydney vältti ole-masta tilanteesta hyökkäävä, vaikka koki tehneensä oikein, kun teetätti mainoskuvia Peteristä.

Tavoitteiden jälkeen siirryimme pohtimaan henkilöhahmojen toimintatapojen valintaa ja niiden seurauksia. Nuoren mielestä henkilöhahmojen käyttäytyminen oli paljon kypsempää verrattuna edellisten elokuvien henkilöhahmojen käyttäytymiseen. Edellisissä elokuvissa henkilöhahmot käyttäytyivät usein impulsiivisesti ja samalla loukaten toisten tunteita, kun taas kyseisessä elokuvassa nuoren mukaan henkilöhahmot eivät käyttäytyneet samalla tavalla. Nuori ei osannut sanoa miten muuten tilanteessa olisi voinut toimia ja koki että henkilöhahmot toimivat tilanteessa oikein. Hänen mielestä kohtauksessa henkilöhahmot olisivat hyvin voineet huutaa toisilleen ja Peter olisi voinut vain ottaa DVD-levyn pyytämättä sitä. Nuori arvioi että jos Sydney olisi reagoinut hyökkäävästi Peterin puheeseen, niin luultavasti kohtaus olisi päättynyt toisella tavalla. Hänen mielestään henkilöhahmojen käyttäytymisestä seurasi se, että ystävykset eivät olleet hetkeen yhteydessä toisiinsa. Nuori koki että tauon pitäminen ystävydestä oli parempi vaihtoehto, kuin jatkaa ystävyttä vihaisina ja katkerina.

Käytyämme kaikki SIP-mallin vaiheet läpi, pyysin nuorelta suullista palautetta toimintakerrasta ja annoin hänelle arviointilomakkeen elokuvaryhmään osallistumisesta. Lopuksi kiitin vielä nuorta elokuvaryhmään osallistumisesta sekä toimintaan sitoutumisesta.

8.6.2 Arviointi

Elokuvan katsominen yhden nuoren kanssa sujui huomattavasti rauhallisemmin, verrattuna edellisiin kertoihin. Nuori sanoi keskittyneensä paremmin elokuvan juoneen ja mielestäni hän kertoi vapaammin omista mielipiteistään ja ajatuksiaan, kun ryhmässä ei ollut muita nuoria. Ryhmään osallistunut nuori teki jälleen tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista. Hän löysi sosiaalisia taitoja kohtauksista, joihin en itse ollut aikaisemmin kiinnittänyt huomiota. Elokuvan lopussa kävimme läpi bingorivin sosiaaliset taidot läpi ja hän hyvin muisti missä kohtauksessa kyseinen taito oli tullut esiin. Keskustelun aikana nuori teki esimerkkejä taidoista ja pohti miten niitä tulisi toteuttaa.

Elokuvan jälkeen katsoimme ristiriitakohtauksen uudelleen ja nuoresta kohtausta vaikutti pitkältä ja sen purkaminen SIP-mallin mukaisiin osiin tuntui hänestä haastavalta. Toimintakerran tavoitteisiin kuului henkilöhahmojen tavoitteiden pohtiminen, mitä henkilöhahmo tavoitteellaan haluaa saavuttaa ja välttää suhteessa muihin henkilöhahmoihin. Nuoren mukaan henkilöhahmojen toiminnan tavoitteiden asettaminen kuulosti haasteellisemmalta, mitä se käytännössä oli. Nuoren ensimmäiseksi mainitsema Peterin toiminnan tavoite oli konkreettinen: lainatun DVD-levyn saaminen takaisin. Toinen nuoren asettama tavoite Peterille oli tauon pitäminen ystävydestä. Hän osasi hyvin päätellä, että Peter ei halunnut pitää taukoa Sydneyn ystävydestä vain koska oli suuttunut Sydneylle, vaan koska Sydney puuttui liikaa Peterin elämään. Nuori koki Sydneyn tavoitteiden pohtimisen haastavammaksi kuin Peterin. Hetken mietittyään, nuori osasi asettaa myös hänelle tavoitteet. Hän kuvaili henkilöhahmojen käyttäytymistä kypsäksi, eikä osannut sanoa, miten tilanteen olisi voitu ratkaista paremmin. Nuoren mukaan impulsiivisesta käyttäytymisestä olisi varmasti kielteisempiä seurauksia. Toimintakerran aikana nuori osasi päätellä henkilöhahmon käyttäytymisen perusteella hänen toimintansa tavoitteita ja arvioida toiminnan seurauksia. Nuori pohti myös vaihtoehdoisen toiminnan tavoitteita sekä niiden seurauksia.

9 Palaute

Keräsin nuorilta suullista palautetta jokaisen toimintakerran jälkeen. Palaute koski toimintakerralla käsiteltyjä asioita sekä siinä käytettyjä menetelmiä. Elokuvaryhmän viimeiseen toimintakertaan osallistunut nuori vastasi kirjalliseen loppupalautteeseen. Nuorten toiveesta yksikään nuorisokodin työntekijä ei osallistunut ryhmään. Työntekijöillä olisi ollut mielenkiintoa toimintaan osallistumisesta ja myös itse olisin toivonut saavani palautetta ryhmänohjauksesta. Sain työntekijöiltä kuitenkin palautetta elokuvaryhmän suunnitelmasta ja ryhmässä käytetyistä menetelmistä.

9.1 Nuoren antama loppupalaute

Sain loppuarvioinnin vain yhdeltä nuorelta, koska hän oli ainut nuori joka osallistui elokuvaryhmän viimeiseen toimintakertaan. Lomakkeen ensimmäinen kysymys oli ”Muuttuiko käsityksesi sosiaalisilta taidoista elokuvaryhmän aikana? Miten/Miksi ei?”, johon nuori vastasi että hänen käsitykset sosiaalisista taidoista eivät muuttuneet, mutta hän oppi kiinnittämään niihin enemmän huomiota elokuvaryhmän aikana. Toinen kysymys ”Oletko sitä mieltä että kykyisi tehdä oikeaan osuvia havaintoja toisten ajatuksista ja tunteista kehittyivät? Millä tavoin/Miksi ei”, tuntui nuoren mielestä haastavalta. Kävimme kysymyksen hänen kanssa yhdessä läpi ja tarkensin, mitä kysymyksellä haen. Nuoren mukaan havaintojen tekeminen helpottui kerta kerralta, vaikka ne ensin tuntuivatkin haastavalta, koska piti kiinnittää huomiota moneen asiaan samaan aikaan. Kolmanteen kysymykseen ”Onko elokuvaryhmään osallistumisesta ollut sinulle hyötyä? Millä tavoin/Miksi ei?” nuori vastasi, että on ollut hyötyä. Hän on oppinut kiinnittämään huomiota erilaisiin tilanteisiin. Hänen mielestään oli hyvä saada kuulla myös muiden näkökulmia ja mielipiteitä elokuvien tapahtumista. Neljäs kysymys oli ”Mikä jäi ryhmästä parhaiten mieleesi? Mikä oli kivaa? Mitä voisi vielä kehittää?”, johon nuori vastasi että hänestä ryhmässä käydyt keskustelut jäivät parhaiten mieleen. Nuoren mielestä oli kivaa paneutua ja miettiä näkemäänsä.

9.2 Työntekijöiden palaute

Sain nuorisokodin työntekijöiltä palautetta elokuvaryhmän rakenteesta ja sen menetelmistä jo ennen ryhmän alkamista. Työntekijöiden mielestä opinnäytetyöni aihe vaikutti mielenkiintoiselta ja he uskoivat sen myös kiinnostavan nuoria, koska he katsovat nuorisokodissa paljon elokuvia. Työntekijät painottivat että elokuvaryhmässä kannattaa kiinnittää huomiota selkeään kieleen, eikä käyttää vaikeasti ymmärrettäviä, teoreettisia termejä. He pitivät lehtiötaulun käyttämistä hyvänä ideana, koska se auttaa nuoria hahmottamaan paremmin sosiaalisen tiedonkäsittelyn vaiheita.

Sain eräältä työntekijältä ehdotuksia siitä, miten minun kannattaa kertoa elokuvaryhmästä nuorille. Hänen mukaansa minun ei kannata korostaa liikaa, että kyseessä on opinnäytetyö, koska tämän saattaa luoda paineita nuorille elokuvaryhmään osallistumisesta. Työntekijöiden mukaan suurimpana haasteena on nuorten osallistuminen toimintaan ja siihen sitoutuminen. Kun kerroin nuorille elokuvaryhmästä, painotin että tarkoituksena on että he hyötyisivät toimintaan osallistumisesta. Kysyin nuorilta myös minkälaisia elokuvia he yleensä katsovat ja onko heille toiveita elokuvaryhmässä tarjoiltavista naposteltavista.

Elokuvaryhmän ensimmäisen toimintakerran jälkeen näytin vuorossa olleelle työntekijälle, mitä olimme ryhmässä tehneet. Työntekijä piti SIP-mallia mielenkiintoisena ja hän piti erityisesti MAHTI-tunnekorteista. Hänen mielestä tunnekorttien käyttäminen oli hyvä idea, koska osalla nuorista on haasteita omien tunteiden sanottamisessa.

10 Lopuksi

Traumaattisten kokemusten myötä nuori voi olla taipuvainen aggressiiviseen virhetulkintaan, jossa tehdään aggressiivisia tulkintoja toisen ystävällisestä tai neutraalista käyttäytymisestä (Salmivalli 2005: 62). Haasteet sosiaalisen informaation prosessoinnissa nuoruudessa liittyvät käytöshäiriöihin ja väkivaltakäyttäytymiseen, jotka näkyvät vaikeuksina koulusuoriutumisessa, vertaissuhteissa sekä myös aikuisiän ihmissuhteissa (Kaltiala-Heino 2013: 91). Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli kehittää nuorisokodissa asuvien nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. Tarkoituksena oli tehdä oikeaan osuvia tulkintoja elokuvien henkilöhahmojen viestinnästä, tunteista sekä pohtia eri toimintatapojen päämääriä ja seurauksia. Elokuvaryhmän jokaisella toimintakerralla katsottiin elokuva, jossa esiin tullut ristiriitatilanne käsiteltiin sosiaalisen informaation prosessoinnin mallin vaiheiden mukaisesti. SIP-malliin kuuluu: tilannevihjeiden havainnointi, tilanteen tulkinta, tavoitteiden asettelu, toimintastrategioiden tuottaminen sekä toiminnan seurausten arviointi (Salmivalli 2005: 90–95). Jokainen toimintakerta sisälsi omat tavoitteensa, joiden tarkoituksena oli haastaa nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä.

Elokuvia katsomalla voi tehdä objektiivisia havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymistä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Ryhmässä elokuvia katsottiin ikkunaolottuvuuden kautta eli tutkimalla henkilöhahmojen tapoja elää, kohdata haasteita sekä heidän käyttäytymistä eri vuorovaikutustilanteissa (Mäkipää 1997: 7). Keskusteluita oli tukemassa MAHTI-tunnekortit sekä erilaiset valmiit vastausvaihtoehdot. MAHTI-tunnekortit on tarkoitettu tunteiden ilmaisun, sanoittamisen ja nimeämisen tueksi (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d). MAHTI-tunnekorteilla kuvattiin henkilöhahmojen tunteita ristiriidan aikana ja niiden tarkoituksena oli auttaa nuoria tunteiden sanoittamisessa.

Elokuvaryhmän ensimmäisen toimintakerran tavoitteena oli saada nuoret ymmärtämään mitä SIP-mallin eri vaiheilla tarkoitetaan, niin että he osaavat yhdistää elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymistä mallin vaiheisiin. Toisella toimintakerralla perehdyttiin SIP-mallin toiseen vaiheeseen eli tilanteen tulkintaan ja etenkin toisten tunteiden pohtimiseen. Laineen (2005: 115) mukaan sosiokognitiiviset taidot edellyttävät emotionaalista herkkyyttä, kuten lukutaitoa ja ymmärrystä toisten sisäisistä tunteista ulkoisen käytöksen perusteella. Toimintakerran tavoitteeseen kuuluikin henkilöhahmojen ulkoisen käyttäytymisen ja sisäisten tunteiden pohtiminen. Nuoret valitsivat MAHTI-tunnekortteja, jotka kuva-

sivat henkilöhahmon ulkoista käyttäytymistä ja sisäistä tunteita. Elokuvaryhmän viimeisellä toimintakerralla käsiteltiin SIP-mallin kahta viimeistä vaihetta eli toiminnan tavoitteita ja niiden seurauksia. Tavoitteena oli pohtia miten eri tavoitteet vaikuttavat henkilöhahmojen käyttäytymiseen ja niiden seurauksien pohtiminen. Toimintakerralla tavoitteita pohdittiin interpersoonallisesta näkökulmasta eli mitä henkilö haluaa saavuttaa ja välttää suhteessa muihin (Salmivalli 2005: 114).

Aggressiivisessa käyttäytymisessä ei ole pelkästään kysymys väärästä sosiaalisen tiedon käsittelystä, sillä aikaisemmat kokemukset aggression kohteeksi joutumisesta voi johtaa siihen että henkilö odottaa vihamielistä kohtelua myös jatkossa muilta (Salmivalli 2005: 91). Elokuvaryhmän toisena tavoitteena oli havaintojen tekeminen henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista sekä niiden oikeiden toteuttamistapojen pohtiminen. Tarkoituksena oli että nuoret kiinnittäisivät vuorovaikutuksessa enemmän huomiota toisen myönteiseen käytökseen. Tavoitetta lähestyttiin vaiheittain, ensimmäisellä toimintakerralla tehtiin havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja pohdittiin miksi kyseiset taidot ovat tärkeitä sekä missä kohtauksissa ne tulevat esiin. Toisella ja kolmannella toimintakerralla pohdittiin sosiaalisten taitojen oikeita toteuttamistapoja.

SIP-mallia ollaan kritisoitu siitä että se keskittyy liikaa aggressiivisten henkilöiden taitamattomuuteen. Sen mukaan aggressiivisuus johtuu vääristyneestä tilannetulkinnasta tai sosiokognitiivisten taitojen puutteellisuudesta. Kuitenkin aggressiivisesti käyttäytyvällä henkilöllä voi olla hyvät sosiokognitiiviset taidot, hän voi tehdä tarkkoja havaintoja ympäristöstä ja käyttää niitä toisen vahingoittamiseen tai manipuloimiseen. Henkilö, joka käyttäytyy ei-toivotusti, voi siis käsitellä sosiaalista tietoa taitavasti. Sosiaalisella älykkyydellä voidaan tavoitella myönteisiä vuorovaikutussuhteita tai sen päämääränä voi olla esimerkiksi toisen satuttaminen. Toisaalta on väärin ajatella, että esimerkiksi manipulointi olisi sosiaalisesti pätevää käyttäytymistä, vaikka se edellyttääkin taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä. (Salmivalli 2005: 99,100,102,103.) SIP-mallin saamasta kritiikistä huolimatta, elokuvaryhmässä henkilöhahmojen toimintatapoja ja sosiaalisia taitoja pohdittiin myös moraalin kannalta. Elokuvaryhmässä nuoret tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä sekä pohtivat olivatko toimintatavat heidän mielestä oikein vai ei.

10.1 Arviointi

Elokuvaryhmän aikana nuoret oppivat mitä SIP-mallilla tarkoitetaan ja mitä vaiheita siihen kuuluu. He oppivat myös tekemään havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä ja yhdistämään niitä SIP-mallin eri vaiheisiin. Nuoret tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja keksivät esimerkkejä taitojen oikeista toteuttamistavoista. Nuoret muistivat ensimmäisen toimintakerran jälkeen SIP-mallin vaiheita ja toisella toimintakerralla nuoret tekivät jouhevammin havaintoja henkilöhahmojen käyttäytymisestä. Elokuvaryhmän tuloksista selvisi, että nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsittelyssä on mahdollista kehittää havainnoimalla ja arvioimalla elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymistä SIP-mallin näkökulmasta.

Elokuvaryhmän alussa nuoret tiesivät yleisesti mitä sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan, mutta tarkkojen taitojen nimeäminen tuntui heidän mielestä haastavalta. Nuoret pystyivät lukemaan lehtiötaulusta sekä myöhemmin bingosta sosiaalisia taitoja ja he saivat käsitteen siitä mitä taidoilla tarkalleen tarkoitetaan. Ryhmässä nuoret tekivät havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista ja he osasivat perustella miksi taidot ovat tärkeitä. Ensimmäisellä toimintakerralla sosiaalisista taidoista ei syntynyt paljon keskustelua, mutta bingon avulla nuoret muistivat paremmin elokuvissa esiin tulleita sosiaalisia taitoja, joka rikastutti keskusteluita. Nuoret keksivät esimerkkejä sosiaalisten taitojen oikeista toimintatavoista ja keskustelussa nuoret pohtivat taitoja moraalin kannalta - min-käläinen käytös on missäkin tilanteessa oikeutettua tai sopivaa. Loppupalautteen mukaan ainakin yksi nuori oppi elokuvaryhmän aikana kiinnittämään enemmän huomiota toisen sosiaalisiin taitoihin.

Elokuvaryhmän arviointi perustuu nuorilta saatuun suulliseen palautteeseen, kirjalliseen loppupalautteeseen ja omiin havaintoihini. Jokaisen toimintakerran lopussa kysyin nuorten mielipiteitä ryhmässä käytetyistä menetelmistä sekä yleisesti heidän arviota toimintakerran kulusta. Suullinen palaute mahdollisti jatkokysymysten esittämisen nuorille. Kirjallista palautetta kerättiin ainoastaan elokuvaryhmän viimeisellä toimintakerralla, johon valitettavasti osallistui vain yksi nuori. Elokuvaryhmän kokonaisuuden arvioinnin kannalta olisi ollut hyvä, jos myös muut toimintaan osallistuneet nuoret olisivat vastanneet loppupalautteeseen.

Elokuvaryhmän suunnitteluvaiheessa otin huomioon, etteivät toimintakerrat välttämättä suju suunnitelman mukaisesti ja olin valmis muuttamaan niiden sisältöä nuorten antaman palautteen sekä omien havaintojen perusteella. Sosiaalisten tavoitteiden havainnoinnin muuttaminen bingoiksi oli onnistunut valinta ja pelin myötä nuoret keskittyivät enemmän havaintojen tekemiseen. Lehtiötaulun ja MAHTI-tunnekorttien hyödyntämistä elokuvaryhmässä pidin hyvinä valintoina. Samaa palautetta sain nuorisokodin työntekijältä ja myös nuoret pitivät MAHTI-tunnekorteista. SIP-mallin käsitteleminen ilman havainnollistavia miellekarttoja ja kysymyksiä olisi varmaan tehnyt kokonaisuuden hahmotamisesta haastavampaa. MAHTI-tunnekortit tukivat henkilöhahmojen tunteista käytyjä keskusteluita ja nuorille korttien valinta oli mieluisaa. Lehtiötaulun ja MAHTI-tunnekorttien hyödyntäminen elokuvaryhmässä olivat onnistuneita valintoja, mutta valmiit vastausvaihtoehdot olisin voinut jättää pois. Nuorilla ei ollut vaikeuksia henkilöhahmojen tavoitteiden asettamisessa ja he olisivat varmasti onnistuneet siinä myös ilman valmiita vaihtoehtoja. Ymmärsin vasta jälkikäteen että valmiit vastausvaihtoehdot ja sitä kautta oma tulkintani henkilöhahmojen käyttäytymisestä saattoivat vaikuttaa liikaa ryhmässä käytyihin keskusteluihin.

Elokvien katsominen oli hyvä keino havainnoida ihmisten käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa, vaikka tilanteet olivatkin kuvitteellisia. SIP-mallin käsittely elokuvia katsomalla sopi etenkin kyseisen nuorisokodin nuorille, jotka ovat pitävät elokuvien katsomisesta. Ryhmässä katsotut elokuvat olivat hyviä valintoja, koska niissä tuli esiin ristiriitakohtaus, jota pystyttiin tarkastelemaan SIP-mallin mukaan. Ennen elokuvaryhmän alkua kysyin nuorilta minkä tyyppisiä elokuvia he yleensä katsovat. Osa halusi katsoa trillereitä, osa komediaa ja draamaa. Yritin valita ryhmän katsottavaksi sellaisia elokuvia, jotka edustavat nuorten toivomia tyylilajeja. Elokuvan tuli olla kiinnostava. Tämän lisäksi elokuvien valinnassa piti ottaa huomioon, että sen tulisi sisältää ristiriitakohtauksen, joka voidaan käsitellä SIP-mallin vaiheiden mukaisesti. Ristiriitakohtauksen tuli myös olla tarpeeksi pitkä, jolloin henkilöhahmojen käyttäytymistä voidaan tarkastella kunnolla. Elokuvien valitseminen osoittautui haastavammaksi mitä olin kuvitellut ja se vei paljon aikaa. Katsoin kymmeniä elokuvia moneen eri otteeseen, ennen kuin päädyin valitsemini kolmeen elokuvaan.

Elokuvaryhmän pieni osallistujamäärä ei tullut minulle yllätyksenä ja yritin parhaani mukaan innostaa sekä motivoida nuoria toimintaan osallistumisessa. Nuorisokodin työntekijät varoittivat minua jo etukäteen, että nuorten osallistuminen ryhmään voi olla vähäistä.

Kerroin nuorille elokuvaryhmästä ja sen tavoitteista toukokuussa 2016, heti työharjoittelun alussa ja annoin heidän ehdottaa elokuvia ryhmän katsottavaksi. Nuoret kertoivat heille mieleisistä elokuvalajityypeistä, jotka otin huomioon elokuvien valinnassa. Aluksi valitsemani kaksi elokuvaa eivät miellyttäneet nuoria, ja siksi vaihdoin ne toisiin. Tästä huolimatta vain kolme nuorta osallistui elokuvaryhmän ensimmäiselle toimintakerralle. Joka kerta osallistujia oli vähemmän. Työharjoittelun aikana huomasin että osalla nuorista on haasteita sitoutua sovittuihin menoihin ja tapaamisiin. Nuorten sitoutuminen myös heitä itseään kiinnostaviin asioihin, etenkin alkuinnostuksen jälkeen, on osalla heikkoa. Sitoutumattomuuden lisäksi nuorisokodissa asuvilla nuorilla on haasteita arjen rutiineissa ja säännöllisen päivärytmin ylläpitämisessä. Nuoret ovat voineet kasvaneet olosuhteissa, joissa ei ollut rutiineja tai päivärytmiä, jolloin sitoutuminen sovittuihin tapaamisiin voi tuntua haastavalta. Kyseisessä nuorisokodissa moni nuori harjoittelee päivärytmiä, esimerkiksi säännöllisten unirytmien ja yhteisten ruokailuhetkien avulla. Toisaalta nuoruuteen liittyy hetkessä elämistä, lyhytjänteisyyttä sekä kypsymättömyyttä (Aalberg – Siimes 1999: 65), jotka vaikuttavat varmasti myös nuorisokodin nuorten kykyihin sitoutua ja osallistua erilaisiin toimintoihin.

Voi olla että jos olisimme katsoneet elokuvia jossain muualla kuin nuorisokodissa, enemmän nuoria olisi osallistunut toimintaan. Osa nuorisokodissa asuvista nuorista osallistuu vain harvoin talon yhteiseen tekemiseen, eikä kyseisiä nuoria kiinnostanut myöskään elokuvaryhmään osallistuminen. Tämä osa nuorista viettää harvoin vapaa-aikaa nuorisokodissa. Ennen elokuvaryhmän alkamista mietin että elokuvia voisi katsoa myös elokuvateatterissa, joka olisi voinut innostaa nuoria osallistumaan ryhmään enemmän. Toisaalta elokuvateatterissa olisi ollut mahdollista katsoa ristiriitakohtaus uudelleen. Haasteena olisi myös ollut rauhallisen paikan löytäminen keskusteluita varten ja miten olisin saanut nuoret jäämään ryhmään elokuvan loputtua.

Jälkikäteen ajateltuna elokuvaryhmän olisi ehkä ollut parempi pysyä sen alkuperäisessä aikataulussa, koska vaikka siinä joustettiin, niin silti vain pieni osa nuorista osallistui ryhmään. Aikataulumuutokset antoivat ehkä osalle sellaisen kuvan, että toimintakertoja voidaan jatkossakin siirtää nuorten omien menojen mukaan. Toisaalta elokuvaryhmän vähäisestä osallistujamäärästä oli myös jotain myönteistä, ryhmässä pystyttiin käsittelemään rauhassa nuorten tekemiä havaintoja ja he saivat pitkiä puheenvuoroja. Pienessä ryhmässä pystyin paremmin tarttumaan nuorten kertomiin havaintoihin ja mielipiteisiin. Lisäksi minulla oli mahdollisuus esittää jatkokysymyksiä. Elokuvaryhmässä nuoret saivat

myös kokemuksen siitä, että heitä kuunnellaan ja huomioidaan. Jokaisella elokuvaryhmän toimintakerralla oli tarpeeksi aikaa suulliseen arviointiin ja palautteeseen. Pidän siitä, koska se teki ryhmän ilmapiiristä rennon.

Sosiaalisen informaation prosessointia tutkitaan usein kuvitteellisten ongelmanratkaisutilanteiden perusteella, jolloin henkilöllä on aikaa pohtia ratkaisuvaihtoehtojaan. Arkielämässä ei ole välttämättä samanlaista mahdollisuutta havainnoida tilannevihjeitä ja etenkin yllättävissä tilanteissa ihminen saattaa reagoida automaattisesti. (Salmivalli 2005: 99.) Omien havaintojen perusteella nuorten sosiaalisen tiedon käsittely elokuvaryhmässä oli kehittyneempää kuin ryhmän ulkopuolella. Arjessa osa nuorisokodissa asuvista nuorista toimii impulsiivisesti, miettimättä toisen ajatuksia ja tunteita tai omien toimintatapojen seurauksia. Sosiaalisen tiedon käsittely elokuvasta on eri asia kuin arjen vuorovaikutustilanteista, koska edellä mainittuun liittyy aina enemmän tunteita. Pidän kuitenkin tärkeänä, että elokuvaryhmässä nuoret pääsivät harjoittelemaan havaintojen tekemistä erilaisista vuorovaikutustilanteista ja pohtimaan toisen käyttäytymistä tarkemmin, koska samankaltainen tilanteen tarkastelu arjessa ei ole välttämättä mahdollista. Toisin kuin todellisissa vuorovaikutustilanteissa, elokuvaryhmässä ristiriitatilanne katsottiin kahteen kertaan ja henkilöhahmojen käyttäytymistä pystyttiin arvioimaan objektiivisesti. Loppupalautteeseen vastannut nuori kertoi, että elokuvaryhmään osallistumisesta on ollut hänelle hyötyä, koska hän oppi kiinnittämään huomiota eri asioihin ihmisen käyttäytymisessä. Ainakin kyseinen nuori koki ryhmään osallistumisen hyödylliseksi ja palautteen mukaan hänen taidot sosiaalisen tiedon käsittelyssä kehittyivät. Nuori oppi tekemään tarkempia havaintoja toisen käyttäytymisestä.

Elokuvaryhmässä nuoret tekivät tarkkoja havaintoja henkilöhahmojen sosiaalisista taidoista, he osasivat hyvin myös perustella taitojen oikeita toteuttamistapoja. Nuorilla ei ollut vaikeuksia kiinnittää huomiota henkilöhahmojen myönteiseen käyttäytymiseen. Toisaalta se, miten hyvin nuoret kiinnittävät huomiota elokuvien henkilöhahmojen myönteiseen käyttäytymiseen ei välttämättä kuvaa sitä, miten nuoret tulkitsevat todellisessa vuorovaikutuksessa toisen käyttäytymistä. Työharjoittelun aikana huomasin, että nuorten sosiaaliset taidot tulevat parhaiten esille heidän seurustellessa vertaistensa kanssa. Nuorten sosiaaliset taidot näyttäytyvät myönteisesti myös tilanteissa, joissa nuori on vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, joka ei ole nuorisokodin työntekijä, sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen. Nuorten aikaisemmat pettymykset heistä huolehtivista aikuisista ovat voineet vaikuttaa heidän epäilevään suhtautumiseen esimerkiksi nuorisokodin työn-

tekijöitä kohtaan. Toisaalta nuoruusiän kehitystehtäviin kuuluu vanhemmista irtautuminen, johon voi kuulua voimakkaita tunteidenpurkauksia (Aalberg–Siimes 1999: 61). Nuorisokodissa asuvilla nuorilla ei ole välttämättä ollut mahdollisuutta ilmaista kielteisiä tunteita kotona, ei ainakaan ilman pelkoa. Nuoren sijoituksen jälkeen nuori voi purkaa tukahduttuja tunteita työntekijöihin tai muihin auktoriteetteihin.

Elokuvaryhmän aikana nuoret saivat käsityksen siitä, mihin heidän tulisi vuorovaikutustilanteissa kiinnittää huomiota. Ryhmässä tuotiin esiin vaihtoehtoinen keino käsitellä sosiaalista tietoa. Vuorovaikutustilanteissa nuoren ei tarvitse tulkita toista vanhojen skeemojen mukaisesti, odottaen toisilta vihamielistä kohtelua, vaan kiinnittää huomiota toisen todellisiin sanoihin ja tekoihin. Opiskeluun ja työelämään sopeutuminen voivat tuntua mahdottomilta, jos nuori on aggressiiviseen virhetulkintaan taipuvainen, jolloin hän tulkitsee toisen ystävällisen tai neutraalin käyttäytymisen vihamieliseksi (Salmivalli 2005: 62). Haasteet sosiaalisen informaation prosessoinnissa näyttäytyvät vaikeuksina myös koulusuoriutumisen, vertaissuhteissa ja aikuisiän ihmissuhteissa (Kaltiala-Heino 2013: 91), jonka takia sosiokognitiivisten taitojen kehittäminen on tärkeää nuoren itsenäistymisen kannalta.

10.2 Kehittämisehdotuksia

Elokuvaryhmästä saatujen tulosten mukaan nuorten taitoja sosiaalisen tiedon käsitteilyssä on mahdollista kehittää havainnoimalla ja arvioimalla elokuvan henkilöhahmojen käyttäytymistä sosiaalisen informaation prosessoinnin näkökulmasta. Nuorten taidot käsitellä sosiaalista tietoa elokuvien henkilöhahmojen käyttäytymisestä kehittyivät ryhmän aikana, mutta on vaikea arvioida tapahtuiko samanlaista kehitystä myös arjen vuorovaikutustilanteissa. Sosiaalisen tiedon käsittelyä voitaisiin harjoitella elokuvien lisäksi aidoista vuorovaikutustilanteista. Esimerkiksi ensimmäisen toimintakerran jälkeen nuorille voisi antaa tehtäväksi kiinnittää arjessa huomiota toisen sanattoman ja sanallisen viestinnän eroihin. Samalla tavalla jokaisen toimintakerran jälkeen nuori saisi tehtäväkseen havainnoida jotain SIP-mallin osa-aluetta aidoissa vuorovaikutustilanteissa. Jokaisen toimintakerran alussa nuoret voisivat kertoa ryhmässä viikon aikana tehdyistä havainnoistaan. Taitojen harjoittelu ryhmän ulkopuolella vaatisi nuorelta parempaa sitoutumista ryhmään sekä motivaatiota taitojen kehittämiseen.

Elokuvaryhmän aikana ja etenkin viimeisen toimintakerran jälkeen sain ideoita mitä ryhmässä voisi vielä kehittää. Jatkossa käyttäisin ryhmässä vähemmän valmiita vastausvaihtoehtoja. Esimerkiksi henkilöhahmojen sosiaalisia taitoja voitaisiin havainnoida myös ilman valmista listaa tai taulukkoa niistä, jolloin nuorten subjektiiviset kokemukset henkilöhahmojen sosiaalisesti pätevästä käyttäytymisestä tulisivat paremmin esiin. Myös henkilöhahmojen tavoitevaihtoehtojen tekeminen etukäteen oli ehkä hieman turhaa, koska arvioin että nuoret olisivat osanneet asettaa tavoitteet myös itse.

Mielestäni elokuvaryhmä sopii hyvin kaiken ikäisille nuorille. En myöskään näe estettä sille, että elokuvaryhmä järjestettäisiin aikuisille. Ryhmiä voidaan järjestää erilaisissa ryhmäkodeissa, kouluissa sekä nuorten vapaa-ajan viettopaikoissa, kuten esimerkiksi nuorisotalojen tiloissa. Elokuvaryhmän esivalmisteluihin menee jonkin verran aikaa, ryhmänohjaajan tulisi katsoa elokuva ainakin kertaalleen ja pohtia mikä kohtaus sopisi ryhmän käsiteltäväksi. Opinnäytetyönä toteutettu elokuvaryhmä kokoontui ainoastaan kolme kertaa ja minua kiinnostaisi kuulla minkälaisia tuloksia saadaan jos ryhmä kokoontuisi useamman kerran ja taitoja harjoiteltaisiin myös ryhmän ulkopuolella, sen osallistujien arjessa?

Sosiaalisen informaation prosessoinnin malli ei ollut minulle entuudestaan tuttu ja teoriaan perehtyminen meni aikaa. Opinnäytetyöprosessin aikana opin kiinnittämään vuorovaikutustilanteissa enemmän huomiota tilannevihjeisiin, kuten tekemään tarkempia havaintoja toisen sanattomasta ja sanallisesta viestinnästä. Koen että oppimastani on ollut minulle hyötyä myös ammatillisesta näkökulmasta katsottuna. SIP-mallin mukaisen havainnoinnin avulla voin tehdä tarkempia havaintoja asiakkaan viestinnästä, ajatuksista ja tunteista. Tiedostan myös paremmin mitä oma kehonkieli ja sanavalintani voivat viestittää asiakkaalle. Koen että nämä ovat hyödyllisiä taitoja, joita tarvitaan työntekijän ja asiakkaan välisen dialogin rakentamisessa. SIP-mallin mukaista havainnointia voitaisiin myös harjoitella sosionomin koulutuksessa tai esimerkiksi työnohjauksessa.

Lähteet

Aalberg, Veikko – Siimes, Martti A. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aapola, Sinikka 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa: Aapola, Sinikka – Ketokivi, Kaisa. Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 254–283.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Goldstein, Arnold P. – Glick, Barry – Gibbs, John C. 2009. ART: Ryhmäharjoitusmenetelmä aggressiivisesti käyttäytyville nuorille. Suomentaneet Röning, Tiina – Reiman, Suvi – Reiman, Outi. Helsinki: Suomen ART ry.

Goleman, Daniel 1997. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Suomentanut Kankaanpää, Jaakko. Helsinki: Otava.

Hatakka, Mika 1996. Maailmankuva ja sisäiset mallit. Teoksessa: Sarkkinen, Mirja (toim.): Psykologia – johdantokurssi. Helsinki: Yle – opetuspalvelut. 10–25.

Heino, Tarja – Hyry, Sylvia – Ikäheimo, Salla – Kuronen, Mikko – Rajala, Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa – hankkeen (2014-2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL.

Heino, Tarja 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL. 84–107.

Herkman, Juha 2001. Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.

Juntunen, Max 1999. Jokaisella elokuvateoksella on rakenteensa. Teoksessa: Välimäki, Matti (toim.). Elävästi kuvaa. Kokemuksia lasten ja nuorten elokuvaopetuksesta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu. 64–69.

Kaltiala-Heino – Riittakerttu 2013. Aggressio lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa: Nurmi, Päivi (toim.). Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS – kustannus. 47–67.

Kaltiala-Heino – Riittakerttu 2013. Väkivaltakäyttäytyminen Teoksessa: Nurmi, Päivi (toim.). Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS – kustannus. 71–102.

Karppinen, Seija 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa: Tervonen, Arnkil, Kaisa (toim.). Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 14–20.

Karvonen, Sakari – Kestilä, Laura 2014. Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa: Vaarama, Marja – Karvonen, Sakari – Kestilä, Laura – Moisio, Pasi – Muuri, Anu (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 160–177.

Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS - kustannus.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d. Verkkodokumentti. <<http://www.kvtl.fi/fi/mahti/mahti-projekti/>>. Luettu 9.6.2016.

Keltikangas- Järvinen, Liisa 1985. Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. Helsinki: Otava.

Keltikangas- Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kemppinen, Pertti 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.

Kokkonen, Marja 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Jyväskylä: PS – kustannus.

Kuoppala, Tuula – Säkkinen, Salla 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuorelahti, Matti – Lappalainen, Kristiina – Viitala, Riitta. 2012. Sosioemotionaalinen kompetenssi ja osallisuuden kokemus. Teoksessa: Jahnukainen, Markku (toim.): Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 277–297.

Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010. Annettu Naantalissa 24.6.2010.

Lappalainen, Kristiina – Hotulainen, Risto – Kuorelahti, Matti, Thuneberg, Helena 2008. Vahvuuksien tunnistaminen ja tukeminen sosio-emotionaalista kompetenssia rakentamassa. Teoksessa: Lappalainen, Kristiina – Kuittinen, Matti – Meriläinen, Matti (toim.). Pedagoginen hyvinvointi. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura. 111–131.

Lappalainen, Raimo – Lehtonen, Tuula – Hynninen, Mirka – Loimala, Päivi – Mikkola, Anna – Väätäinen, Satu – Rantanen, Minna. Sosiaaliset taidot. Työkirja. Psykologipalveluiden kehittämissyksikön julkaisuja 2/2004. Tampereen yliopisto.

Lastensuojelulaki 471/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

MAHTI-projekti 2012–2015. Kehitysvammaisten Tukiliitto. Tunnekortit ovat tulostettavissa verkossa <http://www.kvtl.fi/contentimages/Projektit/Mahti/MAHTI_tunnekortit_tulostusversio.pdf>. Luettu 9.6.2016.

Mäkipää, Pekka 1996. Elokuvatrapiasta eli elävän kuvan hoidollisesta käytöstä. Kuu-sankoski: Kulttuuriyhdistys KuuMaa.

Mäkipää, Pekka 1997. Ikkuna ja peili elokuvassa eli elokuvan supportiivisesta ja analyyttisestä olemuksesta. Anjalankoski: Kulttuuriyhdistys KuuMaa.

Nivala, Elina – Saastamoinen, Mikko 2007. Nuorisokasvatuksen tehtävä ja konteksti. Teoksessa: Nivala, Elina – Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimuslaitos. 8–27.

Nurmi, Jari-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki – Lyytinen, Paula – Pulkkinen, Lea – Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nurmi, Jari-Erik 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Lyytinen, Paula – Korhokangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 256–271.

Nurmi, Päivi 2013. Lupa tunteisiin. Teoksessa: Nurmi, Päivi (toim.). Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS – kustannus. 15–27.

Paananen, Reija – Ristikari, Tiina – Merikukka, Marko – Rämö, Antti – Gissler, Mika 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 - tutkimuksen valossa. Raportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:< https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf>. Luettu: 15.08.2016.

Parkkinen, Lauri – Tuomisto, Martti T. 2011. Viha, vihaisuus, hyvinvointi ja terveys. Vihaisuuden merkitys, arviointi, diagnostiikka ja hoito. Tampere: Suomen Käyttäytymistieteellinen Tutkimuslaitos.

Poikkeus, Anna – Maija 1995. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa: Lyytinen, Paula – Korhokangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 122–138.

Pulimatka, Tapio 2010. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentumisen filosofia. Ryttylä: Suunta – kirjat.

Purjo, Timo 2010. Sukupuolierityisyys nuorten väkivallattomuuskasvatuksessa. Teoksessa: Purjo, Timo – Gjerstad, Eevastiina (toim.). Sukupuoli ja väkivalta. Helsinki: Non Fighting Generation ry. 20–30.

Röning, Nina. Aggressiivisesti käyttäytyvien nuorten hoitomenetelmiä. Teoksessa: Nurmi, Päivi (toim.). Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS – kustannus. 211–217.
Saarinen, Mikael 2006. Leffaterapiaa. Tunneälyä ja itsetuntemusta kotisohvalta. Helsinki: Kirjapaja.

Salmivalli, Christina 2002. Näkökulmia sosiaalisen kompetenssiin. Teoksessa: Niemi, Pekka – Keskinen, Esko (toim.). Taitavan toiminnan psykologia. Turku: Turun yliopiston psykologian laitos. 116–164.

Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS – kustannus.

Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.a. Lastensuojelulaitokset. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>>. Luettu 01.09.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.b. Lastenkoti, nuorisokoti. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>>. Luettu 01.09..2016.

Young, Jeffrey E. – Klosko, Janet S. – Weishaar, Marjorie 2012. Skeematerapia. Suomentanut: Tuulari, Jyrki. Helsinki: Edita.

Elokuvaryhmässä tarkastellut elokuvat:

Green street hooligans - hooligans 2005. Ohjaus Laxi Alexander. Tuotantoyhtiö OddLot Entertainment. Ensi-ilta 9.9.2005. Elokuvaryhmässä tarkasteltu kohtaus: 00:35-00:36.

Conviction 2010. Ohjaus Tony Goldwyn. Tuotantoyhtiöt: Pantheon Entertainment Company, Oceana Media Fiance, Innocence Production, Longfellow Pictures, Prescience Film, Prescience. Ensi-ilta: 5.11.2010. Elokuvaryhmässä tarkasteltu kohtaus: 01:07-01:09.

I love you man 2009. Ohjaus John Hamburg. Tuottajat John Hamburg ja Larry Levin. Tuotantoyhtiöt Dream Works Pictures, De Line Pictures, Bernard Gayle Productions ja The Montecito Picture Company. Ensi-ilta 20.3.2009. Tarkasteltu kohtaus: 01:22-01:25.

Suostumus elokuvaryhmään osallistumisesta

Järjestän opinnäytetyönä teille kolmesta tapaamiskerrasta koostuvan elokuvaryhmän. Jokaisella toimintakerralla katsotaan elokuva, jonka jälkeen keskustellaan siinä esiintyvien hahmojen käyttäytymisestä, sosiaalisista taidoista sekä ongelmanratkaisutaidoista. Toiminnan tavoitteena on tehdä havaintoja, tulkintoja ja päätelmiä elokuvassa esille tulleista sosiaalisista tilanteista. Tarkemman ohjeistuksen saatte jokaisen tapaamiskerran alussa.

Elokuvaryhmään osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja tarkoituksena on, että te hyödytte ryhmään osallistumisesta. Ryhmän osallistujista ei kerätä mitään kirjallista dokumentaatiota, opinnäytetyössä ei myöskään mainita nuorisokodin nimeä tai sen sijaintia. Opinnäytetyön toimintakertojen raportointi perustuu omiin havaintoihini sekä antamaanne suulliseen ja kirjalliseen palautteeseen. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus - verkkotietokannassa.

Elokuvaryhmä kokoontuu kolme kertaa nuorisokodin omissa tiloissa ja jokainen tapaamiskerta kestää enintään kolme tuntia, riippuen elokuvan pituudesta. Ryhmän tapaamisajat ovat 20.6 klo: 10:00, 30.6 klo: 19:00 ja 6.7 klo: 19:00.

Ystävällisin terveisin,

Sosionomiopiskelija

Karoliina Lokka, karoliina.lokka@metropolia.fi

Olen tietoinen toiminnan tavoitteista ja siinä käytettävistä menetelmistä. Olen myös tietoinen siitä, että elokuvaryhmään osallistuminen on vapaaehtoista ja että osallistumisesta ei koidu kustannuksia minulle. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyössä ei mainita nimeäni, sukupuoltani, nuorisokodin nimeä tai sijaintia. Ryhmässä kerättyä aineistoa käytetään opinnäytetyön kirjalliseen raportointiin ja opinnäytetyön valmistuttua muistiinpanot ja arviointilomakkeet hävitetään.

Suostun siihen, että elokuvaryhmässä esiin tulleista havainnoista, oivalluksista ja mielipiteistä kirjoitetaan anonyymisti opinnäytetyössä. Suostun myös siihen, että suullista ja kirjallista palautetta käytetään opinnäytetyön tarpeisiin. Halutessani voin keskeyttää ryhmään osallistumisen.

Aika:

Osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Elokuvaryhmissä käytetyt MAHTI - tunnekortteista (MAHTI-projekti 2012–2015. Kehitysvammaisten Tukiliitto).

Loppupalaute elokuvaryhmään osallistumisesta:

Muuttuiko käsityksesi sosiaalisista taidoista elokuvaryhmän aikana? Miten / Miksi ei?

Oletko sitä mieltä että kykysi tehdä oikeaan osuvia havaintoja toisten ajatuksista ja tunteista kehittyivät? Millä tavoin / Miksi ei?

Onko elokuvaryhmään osallistumisesta ollut sinulle hyötyä? Millä tavoin / Miksi ei?

Mikä jäi ryhmästä parhaiten mieleesi? Mikä oli kivaa? Mitä voisi vielä kehittää?

Kiitos osallistumisestasi!